

Babeş-Bolyai Tudományegyetem
Jogtudományi Kar
Közösségi jogi szak

Összehasonlító elemzés a finnországi svédek és a romániai magyarok nyelvi jogairól a közigazgatásban

Szerző: Szilágyi István, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Jogtudományi Kar,
Közösségi Jogi szak, IV. évfolyam

Témavezető: dr. Fábián Gyula, egyetemi docens, BBTE Jogtudományi Kar, Közjogi
tanszék; ügyész, Kolozs megyei Ítéltábla

– XIII. Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia –
Kolozsvár, 2010. május 14–16.

Tartalomjegyzék

Bevezető	3
A magyar és a svéd kisebbség kialakulása – a román és a finn nemzeti ébredés tükrében.....	4
Demográfia és földrajzi szóródás.....	6
A romániai magyar és a finnországi svéd kisebbség tipológiai összehasonlítása	7
Összefoglalás.....	11
A finnországi svédek és a romániai magyarok nyelvi jogai a közigazgatásban.....	11
Általános nyelvjogi keret. Románia.....	11
Általános nyelvjogi keret. Finnország.....	13
Nyelvhasználat a közigazgatásban	15
Közigazgatási egységek nyelvi státusza.....	17
Nyelvhasználat az eljárásban.....	18
A kisebbségi nyelv mint belső nyelv	22
Hivatalos közlemények, közérdekű hirdetések	23
Lehetőségek és korlátok	24
Összefoglalás.....	27
Függelékek	29
Bibliográfia.....	31

Bevezető

Nyelvében él a nemzet – mondta hajdan Széchenyi gróf, a legnagyobb magyar, habár ereiben osztrák vér is csörgedezett. Állította ezt egy olyan időszakban, amikor a magyar nemzet még függött államilag egy másiktól, nyelvében viszont szabad lehetett. De mi van, ha egy nemzet darabokra szaggatódik a történelem során? Mi van akkor, ha nyelvének gyakorlásában már nem saját ura, hanem idegen nyelvű urak hatalma szab gátat, illetve ás medret? Két út lehetséges: jobbik esetben nemzetközi nyomásra, netán önindíttatásból kisebbségvédelmi rendelkezések látnap napvilágot, enyhítve a többségi nyelv monopóliumát és kijavítva az egyenlőtlenségi deficitet, rosszabbik esetben pedig örüljön az ember, ha magánéletében nem tiltják be anyanyelvének használatát, egy keménykezű diktatúra idején, például. Márpedig kétségtelen, hogy bármely nemzeti kisebbség legjelentősebb megkülönböztető jegye annak nyelve, hiszen általa őrizheti, fejlesztheti és fejezheti ki identitását. Ennél fogva pedig rendkívüli szükség van a nyelvi jogokra – az esélyegyenlőség megteremtéséhez, a mindennapi érvényesüléshez. Mert nem mindenki tudja anyanyelvi szinten elsajátítani az állam hivatalos nyelvét, főleg, ha tömbkisebbségi környezetben nő fel és éli le életét. Még azt is megkockáztatjuk kijelenteni, hogy sok esetben egyenesen fölösleges, mert egy életen át sincs szüksége a többségi nyelvre.

Szerencsénkre, a XXI. század Európájában, kétoldalú vagy többoldalú nemzetközi szerződések megkötése által az államok kötelesek különböző jogokat biztosítani a kisebbségi nemzetiségű egyének, néhány esetben teljes közösségek számára. A kisebbségvédelem mértéke és minősége viszont messze nem egységes az egyesülő Európában. Ahhoz, hogy megállapítsuk, hol tart Románia ezen a téren, a nyugati modell felé fordítottuk figyelmünket, és azt vettük viszonyítási alapnak. Jogosan merülhet fel a kérdés az olvasóban, hogy miért pont Finnországot választottuk az összehasonlítás második elemének. Először is, a jelenlegi romániai politikai helyzet kevésbé türi Katalónia vagy Dél-Tirol emlegetését, amikor új intézkedéseket kérvényeznek vagy javasolnak kisebbségi képviselőink, ezért is érdemes más irányba puhatolózni. Ráadásul, tudtommal még senki sem foglalkozott a finn rendszerrel, ebben a kontextusban. Végül, a finnországi svédek és a romániai magyarok közelebb állnak egymáshoz, mint gondolnánk, ezért a dolgozat első részét ennek a hipotézisnek szenteltük – itt kitérünk a két kisebbség kialakulási tényezőire (különös tekintettel a többségi nemzetekkel ápolt viszonyra, és azok emancipációjára), a demográfiai adatokra és különböző kritériumok alapján besoroljuk őket a fő kisebbségtípusokba. Miután a lényeges azonosságokat szemléltettük, bizonyítva a svéd-magyar analógia helyénvalóságát, a közigazgatásban érvényes nyelvi jogok összehasonlítása következik, mely elemzés előtérbe hozza a finnországi rendszer előnyeit, illetve a romániai rendszer hiányosságait és lemaradottságát. Előbb

ismertetjük a jogok és szabadságok elvi, alkotmányos alapját (általános nyelvjogi keret), majd folytatjuk a konkrét nyelvi jogok egyenként való összehasonlításával, a következő témákra bontva: *települések nyelvi státusza, nyelvhasználat az eljárásban, belső nyelv, közérdekű hirdetések és hivatalos közlemények, jog a szabad névválasztáshoz*. A kedvezőbb finn rendelkezéseket (jogok és állami garanciák) ugyancsak e témák mentén emeltük ki, rövid következtetések formájában, hogy általuk felhívjuk a figyelmet Finnország követendő kisebbségvédelmi mintájára, melyet a finnországi svédekkel szemben gyakorol, és amelynek több rendelkezése a román jogrendszer keretei között is jogszerű helyet talál. A dolgozat utolsó részében pontosan azt vizsgáljuk, hogy a közeljövő Romániájában milyen kilátások, illetve korlátok vannak a finnországi minta utáni felzárkózásban.

A magyar és a svéd kisebbség kialakulása – a román és a finn nemzeti ébredés tükrében

A múlt minden bizonnyal rengeteg közös vonást nyújt a két térség között. Erdély politikai történelme századokon át összefolyt a magyar királyságéval, viszont mindig autonómiát élvezett, saját fejedelemmel, kormányzással és közigazgatási szerkezettel rendelkezett. Hasonló helyzetben volt Finnország előbb (1175) svéd tartományként, 1809-től pedig az orosz birodalmon belül.¹ Ám tanulmányunk szempontjából a XIX. század, a nemzeti emancipáció kora hordozza magában a legtöbb és legjelentős ebb hasonlóságot. Vázoljuk tehát pár sorban ezt a párhuzamot: a nacionalizmus térhódítása előtt a finn és a román nép egy már többségben levő, de alacsony társadalmi réteget képviselt – amilyen vékony volt az értelmiségi és polgári, olyan vastag a paraszti (1848 előtt jobbágy) réteg. Ezzel szemben állt az uralkodó svéd, illetve magyar arisztokrácia és gazdag polgárság, mely ugyan nem ismerte el társnemzetnek a finnt és a román, de nem is nyomta el, hanem elősegítette annak kulturális, gazdasági, egyházi és értelmiségi fejlődését², elvégre a svéd

¹ A napóleoni háborúkat lezáró frederikshamni békében, 1809 szeptemberében a területet a cári Oroszországnak ítélték, és a félautonóm Finn Nagyfejedelemséget alkotta a birodalmon belül.

² Lórántffy Zsuzsanna 1657-ben, Fogarason alapította az első román tannyelvű, tanítóképzéssel is foglalkozó iskolát, és a század végén megjelent az első ábécéskönyv is. II. József rendeletei eltörölték a szászok és magyarok polgárjogi privilégiumait, így a románoknak is járt az anyanyelven folyó oktatás. A király azonban még életében visszavonta ezeket. A román ortodox vallást ugyan nem fogadták el hivatalosként Erdélyben, de nem is üldözték, és támogatásban részesültek a felekezeti iskolák. Inocentiu Micu-Klein görög-katolikus püspöknek, az Erdélyi Iskola egyik alapítótagjának pedig sikerült elérnie a görög-katolikus vallás megtűrését.

Az 1848-as jobbágyfelszabadítással a románok 900.000 hektár megművelhető föld (összterület 80%-a) birtokába jutottak. 1867-ben a hatalomra került Deák-féle nemzeti liberalizmus is felkarolta a román nacionalistákat. Két év elteltével megalakulhatott a Magyarországi és az Erdélyi Román Nemzeti Párt. Az etnikai alapú szövetség tiltásának híján 1882-ben megalakulhatott a Kárpát Egyesület, a cenzúra eltörlésével 1884-től nyíltan irredenta újságot nyomhattak Szébenben (Ioan Slavici).

Közben, az 1809 utáni Finnországban, II. Sándor cár legfőbb érdekében a status quo fenntartása állt – ehhez pedig a finneket minél távolabb kellett tartania a svédektől. Egymást követték a finnofil rendelkezések: a svéd központ Turkuból a vegyesebb Helsinkibe helyezte át a fővárost, Oroszországhoz közelebb, majd felszámolja a jobbágyaságot, újraszűletik az Országgyűlés, gyengül a cenzúra (finn nyomdák szabad kezet kapnak). 1863-ban II. Sándor cár aláírta a többségi nyelv egyenjogúságáról szóló rendeletet, elindul a nyelvtanítás és a finn nyelven folyó tudományos munka.

és magyar uralom egyben kaput jelentett a nyugati civilizáció és műveltség felé.³ Ezen segítségbe kapaszkodva képezte ki magát egy új és erős értelmiségi réteg, melyet magával ragadott a terjeszkedő nacionalista ideológia, és egyre több nyelvi, oktatási, politikai jogot követelt. A követeléssorozat csúcspontján pedig természetesen az önrendelkezés vágya állt⁴, ami a fokozatos erőviszonycserével elérhetővé is vált. Amint tehát a lakossági többséget számláló másodrangú nemzetek öntudatra ébredtek, már csak a kedvező kül- és belpolitikai feltételek hiányoztak, hogy a hagyományos társadalmi beosztás megváltozzon, és elsőrangú, uralkodó nemzetté váljanak. A svéd elitet szép lassan kicserélte az új finn generáció, míg az Osztrák-Magyar Monarchia is kénytelen volt engedelményeket tenni a feltörekvő románoknak, de a legfelső szintre nem engedte őket.⁵ A I. világháború viszont úgyis pecsételt nyomott az új hatalmi állásra, a társadalmi felállás *de jure* végleg megváltozott: többségből lett kisebbség, kisebbségből pedig többség.⁶

Az I. világháború végére a román és a finn nemzetnek is teljesült az álma: saját, független államot mondhattak magukénak, területi igényeik megvalósultak. Ezzel egyidőben az újdonsült államok ugyanazzal a problémával álltak szemben – egy-egy jelentős kisebbséggel és az

Bár kissé ironikus, de a finn emancipációt jórészt éppen a svéd értelmiség egy része karolta fel. Svédül adták ki az első finnofil gondolatokat, svéd volt Runeberg, a nemzeti költő és svédül folytak sokáig a Finn Irodalmi Társaság ülései.

³ Klinge, Matti: *The Finnish Tradition – Essays on structures and identities in the North of Europe*, Finska Historiska Samfundet, Helsinki 1993. p. 151

⁴ 1791-ben görög-katolikus-ortodox együttműködés eredményeként megszületett a Supplex Libellus Valachorum, melyben kérvényezték a román nép felvételét az elismert nációk közé. A memorandumra nemleges válasz érkezett, azzal az indoklással, hogy a kérvényezők nem a román nép legitim módon megbízott képviselői, így a Gubernium (erdélyi kormány) sem ismeri el őket.

1881-ben egyesült az erdélyi és magyarországi román párt: egységes Román Nemzeti Párt (RNP) alakult, amely már nyíltan kisebbségi érdekképviseletet vállalt – nyelvi, kulturális, politikai, közigazgatási szinten egyaránt. 1892-ben a Memorandummal jelentkezett Bécsben, mely a román nemzetiség sérelmeit és követeléseit foglalta össze, de nem ért célba: a császár nem fogadta a küldöttséget, a magyar kormány pedig visszaküldte Ion Rațiunak, az írás atyjának. Ebből kifolyólag 1905-re a RNP új, radikális taktikára tért át: már nem kollektív jogokat, hanem a románok államalkotó népként való elismerését követelte.

A nemzeti radikalizmus Finnországban sem volt ismeretlen: az eszméket elsőként Johan Vilhelm Snellman vitte haza, akinek efféle elképzelései voltak: teljes önrendelkezés egy külön államban; polgári reformok egy civil társadalom javára, melyből mindenki kiveszi a részét. A társadalmi osztályok közti szakadék betöméséhez természetesen meg kellett teremteni a közoktatást.

⁵ Kedvező belpolitikai eseménynek számít az 1906-os parlamenti választási törvényváltoztatás, amely a finn nép minden tagjára kiterjesztette a választási jogot, és a régi, rendi országgyűlés egyensúlya, melyben mindkét oldal 2-2 rendet (fennomán: paraszt, klérus; svédomán: nemesség, polgárok) képviselt, egyenlő szavazati joggal, felbomlott. A fordulópont egyértelműen megmutatta, hogy ki van többségben, hiszen a svéd képviselet mindössze 10%-ra zsugorodott.

A magyarok ellen harcoló románok számára a Habsburgok 1848-ra adott válasza volt kedvező, hiszen a bosszú részeként a vegyes közigazgatási egységekben román hivatalnokok váltották fel a magyarokat. Az 1868-nemzetiségi törvény ráadásul messzemenő jogokat garantált a nemzetiségeknek. A kollektív jogokat szándékosan kihagyták belőle, ugyanis az akkori magyar nemzeti ideológia a francia példát követte: az egységes nemzetállamét. Később Bánffy Dezső miniszterelnök is elítélte a föderalizmus gondolatát, hisz ez a dualizmus jól működő rendszerét borította volna fel. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy a helyi hatóságok viszont nem minden esetben tartották tiszteletben a nemzetiségek jogait és a törvény több paragrafusát a valóságban nem hajtották végre. (Vogel Sándor: *Európai kisebbségvédelem - erdélyi nemzetiségpolitikák*, Pro-Print, Csíkszereda 2001., pp. 154-155)

⁶ Az I. világháború eseményei mindkét állam számára döntőek voltak, hiszen egyrészt Románia 1916-os beavatkozása volt a kedvező külügyi feltétele annak, hogy a győztes hatalmak Erdélyt neki ítéljék, másrészt a finn nemzeti ébredés is akkor teljessé válhatott, amikor Finnország – kihasználva a cárizmus bukását és az új bolsevista rendszer engedékenységét – Lenin „Oroszország népeinek önrendelkezési jogáról” szóló nyilatkozata folytán – 1917-ben kikiáltotta függetlenségét.

érdekükben fellépő szomszédos anyaország elvárásaival, valamint a Nemzetek Szövetsége „nyomásával”⁷. Tanulmányunk szempontjából érdekes, hogy az azonos kiindulópont dacára ellentétes utat járt be a két kisebbségpolitika. Ugyanazon szűk évszázad alatt Románia asszimilációs, míg Finnország kisebbségbarát politikát folytatott, az előbbi egységes nemzetállamon dolgozott, az utóbbi társnemzetnek fogadta a kisebbséget.⁸ Így történhetett meg, hogy a finn kisebbségjognak szinte évszázados hagyománya van, hiába, hogy külső nyomás indította útjára, miközben a román még gyerekcipőben jár és egy-két évtizedes dömpinggel próbálja(?) behozni a lemaradást. A történeti bemutatást ezzel le is zárjuk, hiszen tanulmányunk nem tűzte ki célul a „különválás” indokainak feltárását, hanem azt egyszerű tényként kezeli, amely drasztikus pontot tesz a két kisebbség addig hasonló körülmények közti alakulására. Ha meg nem történt volna másképp, eleve fölösleges volna e kutatás, hisz valószínűleg nem tátongana 70 éves szakadék a két rendszer között, ugyebár.

Demográfia és földrajzi szóródás

A román-magyar „szimbiózis”, akárcsak a finn-svéd, évezredes múltra tekint vissza. Habár román-magyar együttélése már a magyar honfoglalás idejétől beszélhetünk a Kárpát-medencében, a román nép jelenléte ebben a térségben a 12. századdal kezdődően lesz igazán számottevő. A sok szabad, megművelhető föld és a kevés munkaerő aránya tette lehetővé és kedvezett a folyamatos bevándorlásnak. A finnek ugyancsak őshonosnak tekinthetők hazájukban, a tömeges svéd

⁷ A párizsi békeszerződések előtt, Magyarország helyi népszavazást követelt minden etnikailag megosztott régió hovatartozását illetően, a wilsoni önrendelkezés elvére hivatkozva. A kérés azonban süket fülekre talált – 1920. június 4-én a Versailles-i Nagy-Trianon kastélyban aláírták a Magyarország sorsát megpecsételő dokumentumot. Erre lépve, Apponyi Albert átfogó kisebbségvédelmi javaslattal rukkolt elő, de Románia 1919-ben már aláírta a győztesek szerint elégséges kisebbségvédelmi szerződést, amely a Nemzetek Szövetsége égise alatt fogalmazódott meg.

Közben Európa északi szegletében a svéd kormány azzal a feltétellel fogadta el a finn államalapítást, hogy az abszolút svéd többségű Åland-szigeteket átadja neki. Finnország erre nem volt hajlandó, ezért a vita 1921-ben a Népszövetség elé került. A döntés szerint Finnország megtarthatta az Åland-szigetek felett, de autonóm területté vált, és elismerte lakóinak jogát svéd nyelvük megtartására, kulturájuk és hagyományaik megőrzésére.

⁸ Ami a román asszimilációs kisebbségpolitikát illeti, említésre méltó, hogy az 1923-as román alkotmányba sem foglalták bele az 1919-es kisebbségvédelmi szerződésekben vállaltakat, az 1. cikkely Romániát egységes és oszthatatlan nemzetállammá, a 126. cikkely pedig a román nyelvet egyetlen hivatalos nyelvvé nyilvánította, miközben az ország egynegyede nem volt etnikailag, sem nyelvileg román. Az 1921. évi földreformmal kisajátították a magyar egyházi birtokok több mint 80%-át, a székely közbirtokosság legelőit, erdeit és ásványvízforrásait államosították. A magyar felekezeti iskolákat magániskolákként kezelték. 1959-ben a Bolyai Egyetemet összevonták a Babeş-sel; 1968-ban a Magyar Autonóm Tartományt szüntették meg; átrajzolt, etnikailag vegyesített közigazgatási és oktatási egységeket hoztak létre; magyar munkaerőt szisztematikusan áthelyezték román vidékre, és fordítva; falurombolás; az anyaországgal való kapcsolattartást korlátozték.

Ugyanezen idő alatt Finnországban az 1919-es alkotmány 14. cikkelye kimondta a svéd nyelv egyenrangúságát a finn nyelvvel, így Finnországnak újra két hivatalos nyelve lett. A cikkely lett a majdani kisebbségjogok kettős (területi és személyi elvű) biztosítási alapja Finnországban. Az 1921. évi svéd- finn megállapodásban rögzítettek jóhiszeműen végrehajtották, Åland autonómiája megvalósult. Az 1922-es keltezésű nyelvtörvény a szabad szóbeli és írásbeli nyelvhasználatot a magán- és közszférában a mai napig garantálja. Ennek állami garanciája a köztisztviselők nyelvtudásáról szóló, ugyancsak 1922-es kiadású törvény, amely kötelezi a svéd nyelv ismeretét az egynyelvű svéd vagy kétnyelvű közigazgatási egységekben. A hivatalos kétnyelvűség nem hiányzik egyetlen nyelvi jogokat érintő

betelepedés a terület svéd fennhatóság alá kerülés idejére tehető (XII-XIX. század).

A finnországi svédek, valamint a romániai magyarok számát és az összlakossághoz viszonyított százalékos arányát a mellékelt térképek és táblázatok képezik le. (*lsd. Függelékek*)

Ezekből kiderül, hogy történeti szempontból, a két kisebbség demográfiai változása hasonló ívet mutat⁹, kevés – főleg aránybeli – eltéréssel. Már uralkodó népként számbeli kisebbségben voltak, és arányuk fokozatosan csökkent a finn, illetve román nép terjeszkedésének köszönhetően. A rendszer-, illetve országváltás mindkét esetben jelentős emigrációhullámot váltott ki az anyaország irányába. Ilyen hullámok keletkeztek Finnország 1917-es függetlenedésénél, ugyanitt a 60-as évekbeli súlyos munkanélküliség idején, valamint Románia esetében 1920 Trianona és az 1989-es államcsíny/forradalom következtében, ez utóbbi a határok megnyílását hozta.

Nem csak a múlt, hanem a minket érdeklő mai népességi arányokban, százalékokban is igen közel áll a két kisebbség: az összlakosság 5-6%-át alkotják, többnyire szórványosodott népességgel; ami pedig a két tömböt, Ålandot és Székelyföldet illeti, a koncentráció 80% fölötti értéket mutat. Mindkét területen tehát a többségi nemzet vált helyi kisebbséggé. Az egyetlen különbség, hogy Åland pusztán földrajzi helyzetének, és nem lakosságának méretéhez szabva élvezi az autonómiát. Ugyanis az összsvéd kisebbség igen csekély hányada található itt – mindössze 20.000 lakost számlál a 300.000-ból (9%), ráadásul sokkal jelentősebb svéd nyelvű központok vannak a finn-svéd határvidéken és a Balti-tenger partvidékén. Székelyföldön az összmagyarság több mint fele található: 800.000 az 1,4 millió lélekből.

A romániai magyar és a finnországi svéd kisebbség tipológiai összehasonlítása

A kisebbség definíciója. A kisebbség fogalmára annyi féle meghatározás létezik, ahány nemzet- és kisebbségpolitika államonként. Azonban egyikből sem hiányozhatnak a következő alkotóelemek, melyeket a megannyi meghatározás közös nevezőiként emelhetünk ki¹⁰:

- A) a nevezett csoport számbeli kisebbségben van;
- B) a nevezett csoport nem domináns az adott államban;
- C) a nevezett csoport rendelkezik megkülönböztető jegyekkel és

törvényből sem, hiszen mellőzésével az alkotmányellenesség "bűnébe" esne.

⁹ A táblázatokból a következő megfigyeléseket lehet levonni:

- az 1940-es évekig folyamatos számbeli növekedése ellenére, a svéd és magyar lakosság százalékos aránya konstans módon csökkent, betudhatóan a finn és román népesség nagyobb népszaporulatának és az anyaországuk felé történő emigrációhullámoknak;
- az 1940-es évektől évtizedenként kisebb, de állandó csökkenést mutatnak a számbeli (kivétel 2008) és százalékbeli mutatók egyaránt;
- az utóbbi évszázadban felére csökkentek a kisebbségi lakosságok, százalékban;
- abszolút számaiban viszonylag állandónak tekinthetjük a kisebbségi lakosságot.

¹⁰ 1977-es Capotorti-féle ENSZ-jelentés, apud Joó Rudolf: *Etnikumok és regionalizmus Nyugat-Európában*, Gondolat, Budapest 1988., p. 61

D) kisebbségi öntudattal.

Különösebb megerőltetés nélkül megállapíthatjuk, hogy a finnországi svéd, valamint a romániai magyar közösség esetében egyaránt teljesülnek a feltételek. A számbeli kisebbség kivehető az említett demográfiai adatokból, míg a nem domináns jelleget az állami hatalomból demokratikus módon, a lakosság arányaihoz mérten való részvétel jelzi.¹⁴ Tehát akkor sem beszélhetünk politikailag domináns csoportról, ha egy kisebbségi érdekképviseleti szerv ténylegesen egy koalíciós kormány tagja, mert ebben a szövetségben is kisebbségben találja magát. A svéd kisebbségre ragadt „felső tízezer” jelző ugyan fennmaradt a XXI. századra is, valójában ez a társadalmi berendezkedés rég a múlté: az idők folyamán a finneknek sikerült behozni az imperializmus okozta lemaradást, sőt lekörözni a svédeket. Ami a harmadik feltételt, a megkülönböztető jegyeket illeti, kétség nem fér a finn-svéd és a román-magyar nyelvi rokonság hiányához. Negyedrészt, a kisebbségi öntudat jelenléte egyik esetben sem kérdőjelezhető meg, hiszen enélkül nehezen létezne bármelyiknél nyílt politikai érdekképviselet, civil önszerveződés, autonómia Ålandon és autonómiaigény Székelyföldön. Az identitás mértéke már más kérdés, és az

Kritérium / Kisebbségtípus	Romániai magyar kisebbség	Finnországi svéd kisebbség
1. Megkülönböztető jegyek	Etnikai, nyelvi, vallási, kulturális	Nyelvi, részben etnikai
2. Kialakulás ¹¹	Történeti, kényszerkisebbség	Történeti, kényszerkisebbség
	De jure	De facto
3. Földrajzi elhelyezkedés	Tömb, szórvány, határmenti	Tömb, szórvány, határmenti
4. Számarány	Jelentős (legnagyobb kisebbség Romániában, mely amúgy is erősen heterogén)	Jelentős (társadalmi befolyás miatt inkább, mint számszerint), Finnország nagyrészt homogén állam
5. Nyelvhasználat ¹²	egynyelvű (tömb)/anyanyelv-domináns kétnyelvű	egynyelvű (tömb)/anyanyelv-domináns kétnyelvű
6. Öntudat formája ¹³	Nemzeti kisebbség-állam nélküli etnikum között	Nemzeti kisebbség-állam nélküli etnikum-nyelvi kisebbség között
7. Kisebbségi különállási tudat	Nagyon erős	Létezik, közepes erősségű
8. Kisebbségpolitikai ideológia	Többségi tömbben (Székelyföld) autonomista, kisebbségi tömbben integrálódó, szórványban asszimiláns, nagyon vékony réteg szeparatista	Tömbben autonomista (Åland), szórványban integratív, néhol asszimiláns

¹¹ Capotorti-tanulmány csoportosítása alapján, apud *ibidem* p. 31

¹² Szarka László csoportosítása alapján, Szarka László: *Kisebbségi léthelyzetek – közösségi alternatívák*, Lucidus kiadó, Budapest 2004, p. 123

¹³ *Ibidem* p. 121

¹⁴ A két fő érdekvédelmi szervezet, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség, valamint a Finnország Svéd Néppárt az országgyűlési választásokon rendszerint 6% körüli eredményt szokott elérni, ez megfelel a népességi aránynak.

alábbi táblázatban esik szó róla.

Megjegyzések a táblázathoz:

1. Mivel magyarázható a megkülönböztető jegyek számbeli különbsége? Egyrészt a tetteleges konfliktusok arányával, ugyanis az efféle ütközések ritkább előfordulása kedvező volt a finn-svéd közeledésnek, majdnem ezeréves együttélésük során. A nagy mértékű keveredés etnikailag majdnem elkülöníthetlenné tette őket, ezért a svéd elsősorban nyelvi közösségként maradt fent, nem etnikai vagy kulturális alapon megkülönböztethető csoportként. Kulturális alapon már csak azért sem, mert a finn kultúra önmagában svéd eredetű.¹⁵ A lutherán-evangélikus vallásban is osztoznak. Ezzel ellentétben a román és magyar közösségek Erdélyben szinte állandó harci állásban voltak, gátolva a vegyülést, így mindkettő megőrizte etnikai, vallási és kulturális függetlenségét.
2. Mindkét közösség történeti kisebbség, mert a modern államok (Finnország, Románia) megalakulása előtt annak területén tartózkodtak, ugyanakkor kényszerkisebbségek is, mert határmódosítás és annexió által kerültek más állami hatóság alá (Friedrikshamn, Trianon). A svéd *de facto* kisebbség, mert a finn alkotmány államalkotó, a finnel egyenrangú nemzetként kezeli. A magyar *de jure* kisebbség személy, mert az alkotmány csupán egy államalkotó nemzetet fogad el: a románt, az összes többi kisebbségként említi.
3. Ild. etnikai/nyelvi térképek (függelék – 1. és 2. ábra)
4. Ild. demográfiai táblázatok (függelék – 1. és 2. táblázat)
5. Vegyes területeken élő kisebbségi közegekben a kétnyelvűség (diglosszia¹⁶, nem bilingvizmus) ma már csaknem teljes¹⁷: a nyelvi kisebbséghez tartozó személy a magánszférában az anyanyelvét, közszférában pedig a többségi nyelvet beszéli. Ezzel szemben, egy olyan kisebbségi tömbben élő kisebbségi személy, mely többségben van egy adott területen, nagy valószínűséggel egynyelvű, például a székelyföldi magyarok vagy az álandi svédek. Szórványvidéken gyakoribbak a többségi nyelvdomináns kétnyelvű személyek. Általános tendencia a kisebbségi nyelvhasználók számának folyamatos csökkenése, szinte egyedüli ellenpélda a finnországi svédek esete, ahol a vegyesházasságból származó gyerekek 60%-át iratják a szülők svéd nyelven folyó iskolába.
6. Az öntudat formája szerint elkülöníthetünk: nemzeti kisebbséget, nyelvi kisebbséget és önálló állam nélküli etnikumot. Ha egy anyanemzethez való kötődés és a vele való azonosulás

¹⁵ Egyetért ezzel Brandt: „*a svéd nem kulturális kisebbség, mert a finn kultúra csaknem ugyanazokat a motívumokat használja.*” apud Köpf Eszter Mária: *Beszélgetés Henrik Laxszal és Christian Brandttal, a finnországi svéd kisebbség két prominens képviselőjével.* Regio : kisebbség, politika, társadalom, 2000. (11. évf.), 1. sz., p. 49

¹⁶ különböző társadalmi funkciók ellátására más-más nyelvet használ a személy.

mértékét vesszük változónak, az előbbi felsorolás csökkenő sorrendnek felel meg. Egyes szerzők véleményéhez társulunk, amikor azt állítjuk a finnországi svédekről, hogy határeset a három forma között.¹⁸ Több évszázados, többnyire békés együttélésüknek köszönhetően a gazdasági-társadalmi integráció, sőt az etnikai asszimiláció is beteljesült. Kettős tudat alakult ki náluk, amelyet egy primer kultúrnemzeti és egy szekunder politikai (akarati) államnemzeti alkot.¹⁹ Ennek tükrében a finnországi svéd hiába rendelkezik anyanemzettel, ezzel szinte kizárólag a nyelv és kultúra közös, a származástudat kevésbé, így közelebb áll az önálló állam nélküli etnikumokhoz. Ugyanezen okból kifolyólag inkább a nyelvi²⁰, mint a nemzeti²¹ kisebbségek közé sorolják őket. A svédhez hasonlóan a magyar kisebbséget is a nemzeti kisebbség és az önálló állam nélküli etnikum közé sorolnánk, tudván azt, hogy miközben valóban erős anyanemzeti kötődés fűti, létezik egy ugyancsak erős transzilvanizmus az erdélyi magyarok között és egy széleskörű irányzat, amely a székelyföldi magyarokat külön etnikumnak veszi: ez a székely nemzeti eszme.

7. A minősítésekhez Joó Rudolf kisebbségi különállási tudatról szóló mércéjét²² vettük figyelembe. Az elmélet szerint ennek erőssége függ: 1. megkülönböztető jegyek számától (lásd táblázat, 1. pont), 2. történelmi önállóság a múltban (lásd történelmi áttekintés, I. fejezet), 3. gazdasági-szociális különbségek (lásd ugyanott), 4. fordítottan az állami patriotizmustól. (lásd táblázat, 6. pont).

Összegzésképp levonható, hogy tipológiai szempontból több vonás is összeköti a két kisebbséget, mint például a kialakulás, a számarány, a földrajzi elhelyezkedés és a nyelvhasználat. Feltűnő, hogy a különbségek csupán olyan kritériumoknál jelentkeznek, amelyeket a többségi nemzettel való együttélés és a XX. századi kisebbségpolitika milyensége alakított mássá a két országban, ilyen a megkülönböztető jegyek, a kisebbségi ön- és különállási tudat, valamint a kisebbségpolitikai ideológia. Tanulmányunk szempontjából az előbbieket tartjuk irányadónak, hiszen ezek a kisebbségek természetéből és nem külső tényezők hatásából fakadnak. Más szóval: ha az eredetüket tekintjük, rendkívül hasonló közösségeket találunk, ha pedig azt, hogy mivé lettek az idők folyamán, akkor is megmaradt a közös nevező: anyanyelvük megtartásának igénye.

¹⁷ Joó Rudolf *op.cit.* p. 41

¹⁸ *Ibidem* pp. 34-35

¹⁹ Vö. *ibidem* p. 36, 39 és Brandt: „A finnországi svédek Finnországot hazájuknak tekintik.” apud Köpf Eszter Mária *idem* p. 48

²⁰ Stephans álláspontja apud Joó, Rudolf *op.cit.* p. 57

²¹ Modeen álláspontja apud *ibidem* p. 58

²² *Ibidem* p. 36

Összefoglalás

Az eddigi oldalakon tárgyalt három alcím alatt egyazon irányba mutató következtetéseket olvashattunk. Amíg a népességi arányoknál hasonló százalékokat, a román és a finn nemzeti ébredés bemutatása során hasonló történeti eseményszálat követhettünk nyomon, a tipológiai hasonlóságok pedig végképp megerősítik a hipotézist, miszerint a svéd-magyar párhuzam helytálló. Úgy gondoljuk, hogy a három aspektus (demográfia, kisebbségtypológia és –történet) bemutatásával kellőképpen vázoltuk a romániai magyar és a finnországi svéd közösség rokonságát, és általa igazoltuk e tanulmány létjogosultságát, az összehasonlító elemzés megalapozottságát.

A kisebbséghelyzeti analógiából kiindulva úgy véljük, hogy ha az egyenlő bánásmód elvét ki lehetne terjeszteni a nemzetközi kisebbségjogi szintérré, akkor elméletileg a romániai magyarságot és a finnországi svédeket ugyanolyan kisebbségvédelem illetné meg. Sőt, ha abszolút számokban gondolkozunk, a magyar kisebbség a svéd majdnem ötszörösét adja, tehát Európa egyik legnagyobb nemzeti kisebbségének számít. Ezzel arányosan, Európa egyik legerősebb kisebbségvédelmi rendszere hivatott érdekeit védeni. A következő oldalak pontosan azt hivatottak megvizsgálni, hogy a feltételezéseinkhez milyen mértékben igazodik a jogi valóság.

A finnországi svédek és a romániai magyarok nyelvi jogai a közigazgatásban

Még mielőtt rátérnénk a konkrét nyelvi jogokra, melyekben rendre a romániai magyar, illetve a finnországi svéd kisebbség részesül, fontosnak tartjuk ismertetni a jogok és szabadságok absztrakt keretét, a forrást és egyben viszonyítási pontot elemzésünkben. Az általános rész majd fontos lesz akkor is, amikor a kedvezőbb vagy a román kisebbségi jogból egyenesen hiányzó finnországi rendelkezések átemelhetőségét, a román jogrendszer korlátait vizsgáljuk.

Meggyőződésünk, hogy az alábbiak ismeretében könnyebb lesz megérteni a konkrét jogok összevetéséből származó hasonlóságokat és különbségeket.

Általános nyelvjogi keret. Románia

Annak ellenére, hogy Románia lakosságának több, mint 10%-a nemzeti kisebbséghez tartozik²³, az 1991-ben életbe lépett román alkotmány és annak 2003-as módosított változata is az

²³ Az Európa Tanács Kisebbségvédelmi Keretegyezménye jegyében Románia 20 nemzeti kisebbséget ismer el a területén, köztük a magyart.

etnoterritorialitás (egy nép, egy nyelv érvényesülhet egy területen)²⁴ koncepcióján alapul: fenntartja az idejétmúlt egységes nemzetállam eszméjét, a román nép egységét hirdeti (*1. és 2. cikkely*) és a román nyelvet nyilvánítja Románia egyedüli hivatalos nyelvének. (*13. cikkely*) Az alkotmány több pontban is nyomatékosítja a román nyelv exkluzivitását. (*120. (1), 128. (1)*) A nemzeti kisebbséghez tartozó személyek nyelvi jogai pusztán másodlagosak, nem érinthetik a román nyelv hivatalosságát.

Az alkotmány ugyanakkor leszögezi *152. cikkelyében*, hogy ezen rendelkezések nem képezhetik felülvizsgálás tárgyát. Több szerző is egyetért azzal, hogy ez a modell másodrangú státuszba dönti a nemzeti kisebbségeket, és nyelveik presztízsét károsítja (egyenesen idegen, csupán megtűrt és nem támogatott nyelvnek állítja be²⁵), mintegy nyelvi és etnikai hierarchiát állítva fel az államszerkezetben.²⁶

Az alkotmány mindemellett elismeri a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek (! a jogi alany nem maga a kisebbség mint csoport - *ezért nem tartalmazza a kollektív jogok és az autonómia fogalmát sem*) jogát etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitásuk megtartásához, fejlesztéséhez és kifejezéséhez (*6. (1)*); garantálja ezen személyek anyanyelvi, valamint minden oktatási szinten anyanyelven folyó tanítását, a közigazgatásban és az igazságszolgáltatásban viszont korlátozott nyelvhasználatot biztosít. (*32. (3), 120. (2), 128. (2)*)

A többé-kevésbé kedvező alkotmányos elvek gyakorlatba ültetését a *6. cikkely 2. bekezdése* tovább korlátozza az az előírás, mely szerint a kisebbségvédelmi intézkedések a többi román állampolgárhoz viszonyítva meg kell felelniük az egyenlőség (*16. (1)*) és a megkülönböztetéstől való mentesség elveinek.

A felállás nyílt forrása a nacionalista, kisebbségi nyelvek érvényesülését gátoló eszméknek és érveknek,²⁷ és csökkentik, relativizálják az alkotmányos elvek eredetileg abszolút hatályát.²⁸

Erre hivatkozva a román politikai tényezők jelentős része a „kisebbségi jogokat kiváltságként, a székelyföldi autonómiatörekvést pedig szeparatizmusként fogja fel.”²⁹

Románia, Finnországhoz hasonlóan egyaránt használja a személyi és a területi elvet a kisebbségi identitás megőrzése érdekében. Amíg az oktatási jogok, illetve az igazságszolgáltatásban való nyelvhasználat személyi elven gyakorolhatóak, a közigazgatásban a területi elv használatos.

²⁴ „Az alkotmány vitájának időszakában voltak olyanok, akik naiv optimizmussal úgy vélték, hogy a nemzetállam statuálása csak szimbolikus értékű. Idővel azonban bebizonyosodott, hogy meghatározó jelentősége van a nyelvpolitika és a közhangulat alakításában.” In: Nádor Orsolya – Szarka László (szerk.): *Nyelvi jogok, kisebbségek, nyelvpolitika Kelet-közép-Európában*, Akadémiai Kiadó, Budapest 2003., p. 125

²⁵ A román nyelv használatáról szóló 500/2004-es számú törvény **5. cikkelye** erre utal.

²⁶ Vö. Bogdán Andrea – Mohácsek Magdolna: *A nemzeti kisebbségek problémakörében illetékes közintézmények Romániában és a kisebbségi nyelvhasználat a közigazgatásban*. Regio 2009 (20) 2. p. 59, Szarka László *op.cit.* p. 157, Nádor Orsolya – Szarka László (szerk.) *op.cit.* p. 125

²⁷ Vö. Bogdán – Mohácsek *op.cit.* p. 59, Szarka László *op.cit.* p. 157

²⁸ Vogel Sándor: *A magyar kisebbség Romániában (tanulmány)*, Magyar Külügyi Intézet, Budapest 1997, p. 17

²⁹ *ibidem* p. 18

Bár több intézmény hatáskörébe tartozik a kisebbségi panaszok, ügyek kezelése, Romániában egyelőre nem létezik nemzeti kisebbségi törvény³⁰, amely egységes keretbe gyűjtené, kodifikálná a különböző, kisebbségekre vonatkozó, ámde szétszórtan fellelhető rendelkezéseket. Sem az 1918. évi Gyulafehérvári Nyilatkozatok, sem az 1919-ben aláírt kisebbségvédelmi szerződés által előírtak nem kerültek gyakorlatba, a román politikum nem tekinti őket érvényesnek. Ugyanez a magatartás viszont már tarthatatlan volt az EU-s csatlakozást feltételező nemzetközi egyezmények esetében. Aláírásuk után bajos lenne tagadni az európai közösség előtt, de a ratifikáció és/vagy az alkalmazás halasztását előszeretettel megragadták.³¹ A halasztás okait országos jelentés is említi: a jogállam kezdetlegességét, a politikai akarat hiányát, valamint a gyakorlatba ültetéshez szükséges infrastruktúra és pénzügyi forrás hiányát.³²

Általános nyelvjogi keret. Finnország

Az előbbi címhez hasonlóan a finn esetben is az alkotmányból indulunk ki, ezzel kapcsolatban viszont némi kitérőt kell tennünk. Ugyanis az eurokontinentális szokástól eltérően, Finnország nem rendelkezik hagyományos alkotmánnyal, hanem több alkotmányos szintű, de különálló törvénnyel, amelyek együttesen alkotják a finn alkotmányjogot: ezek az Alkotmányi Aktus, Parlamenti Aktus, Miniszteri felelősségről szóló aktus, a Legfőbb Bíróság Aktusa és az Ålandról szóló aktusok. Az alkotmányi aktusokban leszögezett elvek természetesen csupán irányadó jellegűek, és nincs közvetlen hatásuk, nem tartalmaznak konkrét rendelkezéseket, hanem az alsóbbrendű törvényekre bízzák azt.³³ Számunkra ennél is érdekesebb, hogy az Alkotmányi Aktus nem is tartalmazza a kisebbség kifejezést! Ez elsősorban abból eredendő, hogy a svéd nyelvű kisebbséget a finn alkotmány társnemzeti szintre emeli a 17. cikkelyében: *szentesíti a nyelvek egyenlőségét.*

Egyesek a svéd anyanyelvűeket pontosan emiatt nem tekintik kisebbségnek. „Megfelelnek arról, hogy egyetlen definíció sem írja elő, hogy egy kisebbség jogi szempontból hátrányos helyzetben kell legyen.”³⁴ Sőt, ha a kisebbség fogalmánál tartunk, a finn nyelvtörvény azt vélelmezi, hogy a finn és a svéd egyaránt lehet többségi és kisebbségi nyelv, attól függően, hogy hol és milyen összefüggésben használják azokat.³⁵

³⁰ csupán törvény tervezet, amit 2010-ben, 2005 után újra benyújtott a kormányhoz az RMDSz.

³¹ annak dacára, hogy az alkotmány 11. és 20.(2) cikkei a nemzetközi egyezmények elsőbbségét szentesítik a román jogrendben.

³² Vö. Bodó Barna: *Nyelvi jogok és nyelvpolitika*, Szórvány Alapítvány, Temesvár 2007, p. 36; Benedikter, Thomas (szerk.): *Europe's Ethnic Mosaic - A Short Guide to Minority Rights in Europe*, EUR.AC Kutatóközpont, Esperia Kiadó, Trento/Lavis 2008, p. 79

³³ Myntti, Kristian: *The protection of persons belonging to national minorities in Finland*, The Advisory Board for International Human Rights Affairs, Turku 1991, p. 11

³⁴ Horn, Frank: *A kisebbségi jogok biztosítása Finnországban*. [ford.: Aáry-Tamás Lajos] Pro Minoritate 1996 (5) 2., p.3

³⁵ *Ibidem* p. 5

Finnország sikeresen használ több nyelvi státusmodellt: egyes nyelvek országos, mások regionális vagy lokális szinten hivatalos státusnak, a többi szabad nyelvhasználatnak örvend.³⁶ A svéd nyelv védelme például területi és személyi elven egyaránt megvalósul. A finn rendszer ugyanakkor elismeri az autonómia, a kollektív jogok és a pozitív diszkrimináció létjogosultságát, sőt, a svéd, lapp és számi csoportok különleges státusszal rendelkeznek a többi kisebbséggel szemben. Ez nyilvánvalóan szembemegy az egyenlő bánásmód elvével, viszont a diszkrimináció tilalmára vonatkozó cikkelyben ügyesen beszúrták az „elfogadható indoklás” klauzuláját, törvényes keretet adva a kivételezésnek. (6. (2))

A finn alkotmány 17. cikkelye kimondja, hogy Finnország nemzeti nyelvei a finn és a svéd, és ugyanitt rögzíti az igazságügyben és a közigazgatásban való hivatalos nyelvhasználatot. A kormánzatnak azonos alapelvek szerint kell kielégítenie a finn és a svéd lakosság kulturális és szociális jogait. Hab a tortán, hogy az állampolgárság megszerzésének feltételei közt találjuk a finn nyelv alternatívájaként a svéd nyelv ismeretét.³⁷

A nyelvi egyenlőséget meg is hálálja a svéd közösség, teljes mértékben azonosul Finnországgal, a finn néppel, és nem bánja, hogy formálisan nem képez kisebbséget. Tartalmi szinten viszont ugyanúgy elvárja és követeli az általában kisebbségeknél járó és megszokott nyelvi és kulturális védelmet.

Az alkotmány továbbá garantálja a svéd nyelv parlamenten belüli hivatalosságát (51. cikkely), a törvények kötelezően svéd nyelven (is) való közlését (79. cikkely), valamint védi a svéd (néhol a finn) nyelvű lakosságot a közigazgatási egységek számukra kedvezőtlen módon történő átszervezésétől. (122. cikkely)

A kisebbségi jogok intézményi biztosítékeként a finn parlament 2001-ben felállította a “kisebbségi ombudsman” intézményét, amelynek fő feladata, hogy ellenőrzi a törvény állami betartását, és képviseli a kisebbségek általános, közös érdekeit.

Finnországban a román rendszerhez hasonlóan viszonyulnak a nemzetközi szerződések hatályához, különbség talán a lehető leghamarabbi alkalmazásban rejlik, és abban, hogy több előírás már az aláírás előtt teljesítve volt. Az Európa Tanács Keretegyezményének aláírójaként, Finnország hat kisebbséget ismer el: a finnországi svéd, a számi, az óorosz, a roma, a zsidó és a tatár közösséget. A finn kisebbségpolitika (etnikai) konfliktusmegoldó jellegével a legtöbb szerző egyetért³⁸, van aki viszont megkérdőjelezi magát a kisebbségvédelmi jelleget: gyengült a különállási tudat, erősebb a vegyülési és a többséggel való azonosulás hajlama.³⁹ Ennek tudatában

³⁶ Myntti, Kristian *op.cit.* p. 14

³⁷ finn állampolgársági tv. 13. (1) 6)

³⁸ Vö. Benedikter, Thomas *op.cit.* p. 82; Komáromi Sándor: *A finnek: nemzet és nemzetiségi politika*. Kisebbségkutatás 2004 (13) 4. p. 715

³⁹ Miemois, Karl Johan – Allardt, Erik: *A Minority in Account of Both Centre and Periphery: the Swedish-Speaking Finns* In: *European Journal of Political Research* 1982 (10) 3., p. 288-290

bizony óvatosan kell bánni a ránézésre mellékhatás nélküli finn rendelkezésekkel, amelyeket a következő oldalak összehasonlító elemzése emelhet ki.

Következtetések Ha bárminemű következtetéseket kellene levonni, bizonyára az olvasónak is szembetűnt, hogy már elvi, alkotmányos szinten eléggé összeegyeztethetetlen a két rendszer, és nyilvánvaló a szintbeli különbség, viszont tanulmányunk éppen azt helyezi kilátásba, hogy ne álljunk meg ezen az elemzési lépcsőn, hanem előszobája legyen a soron következő mélyebb kutakodásnak. Ezért csak vázoljuk megfigyeléseinket: - lényeges a demokráciatípusok mássága (román etnikai kontra finn konszociációs modell)⁴⁰; a pozitív diszkriminációhoz való viszonyulás: amint az egyenlőség leple alá bújó román alkotmány a különleges státuszok osztogatásától nem félt a finn főtörvénnyel, a gyerekcipő a hagyománnyal találkozik; kollektív jogok és autonómia kérdésében eltérő nézetek. Ironikusan akár meg is jegyezhetnénk, hogy talán az egyetlen összekötő elem az, hogy ugyanazon európai nemzetközi egyezmények tagjai. Ez azonban túlzás lenne, hiszen van még jelentős közös nevező: a területi és személyi elv ötvözése, valamint a kisebbségjogok alkotmányos szinten való garantálása mindkettőnél jelen van, és egyáltalán nem mellékes, hiszen a törvénykezés legmagasabb fokáról beszélünk.

„Amíg a jelenlegi finnországi rendszer sokoldalú garanciákból áll, amelyeket az ország kisebbségi csoportjainak igényei határoznak meg”⁴¹, addig Románia egy kalap alá veszi az összes kisebbséget, a népcsoportonként változó szám-, arány- vagy területbeli tényezőket mellőzve. Így történhet meg az, hogy a következő oldalakon finn részről a kifejezetten svédekkel érintő jogokkal foglalkozhatunk, addig a romániai rendelkezések egyike sem vonatkozik külön a magyar nemzetiségűekre, hanem egységes, a sajátos igényeket kihagyó rendszert elemezzük. A két jogrend összevetését nem többen végeztük, mint eddig, hanem az azonos témakörbe tartozó jogokat, szabadságokat egyenként vettük sorra. A területi autonómiát élvező Åland-szigetek nyelvjogi szabályozásával nem foglalkozunk külön, hanem a megfelelő részeknél teszünk megjegyzést, ha eltér az általánostól.

Nyelvhasználat a közigazgatásban

Románia. Az alkotmány 2003-as módosításai közt található a 120. cikkely 2. bekezdése, mely alkotmányos jogi erőre emeli a nemzeti kisebbségek közigazgatási nyelvhasználatra vonatkozó jogait. *„Azokban a területi közigazgatási egységekben, amelyekben valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személyek aránya jelentős, biztosított az illető nemzeti kisebbség nyelvének írásbeli és*

⁴⁰ **etnikai demokrácia:** kultúrnemzet (etnikai alapú), nem államnemzet (politikai, civil alapú), a kisebbségek az államot veszélyeztetik, hiszen azt a többségi nemzet saját érdekében vezeti; **konszociációs demokrácia** – arányos hatalommegosztás, autonómia, vétőjog, kormánykoalíció, arányos képviselet, stb. (Salat Levente: *Politici de integrare a minorităților naționale din România*. Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, Cluj-Napoca 2008. p. **35-36**)

⁴¹ Horn, Frank *op.cit.* p. **15**

szóbeli használata a helyi közigazgatási hatóságokkal és a dekoncentrált közszolgálatokkal (megj.: pl. Román Posta, víz-gáz-áramszolgáltatók) való kapcsolatokban, az alaptörvényben előírt feltételek mellett.”

Nos, a **2001. évi 215. sz. alaptörvény**, az alkotmánymódosítás legfontosabb leképezése a „jelentős arányt” 20%-ös küszöbön határozta meg. A **92/2003. sz. adóeljárás törvénykönyvről szóló kormányrendelet** is átvette ügyintézési szabályai közé a 20%-os küszöböt. (8. (3))

Az önkormányzati köteleesség garanciáját képezi a **prefektus intézményéről szóló 340/2004 sz. törvény**, amely a prefektus (állami hatóság megyei képviselője) hatásköréként említi a kisebbségi nyelv használatának biztosítását a 20%-ot meghaladó egységekben (19. (1) m)). Az alkotmányos elv relativitását jelzi, hogy az állam központi hatalma kivonta magát a köteleesség alól, hiszen a prefektúra intézményére annak területisége ellenére sem vonatkozik a jogszabály.

A másik fő probléma az, hogy a **gyakorlatba** ültetéskor még mindig vannak olyan hatóságok, akik a helyi autonómia elvével visszaélve megtagadják a nyelvi és egyéb jogokat – a törvény szerint ugyanis a helyi/megyei tanács hatáskörébe tartozik pl. a helységtáblák kihelyezése. Az elutasítás leginkább olyan helyeken történhet, ahol pl. a magyarság aránya 20-40% között mozog, és a tanácsban alacsony a képviseltség. Szerencsére tudunk ellenpéldákról (Aranyosgyéres, Medgyes) is, ahol ugyan 20% alatt van az arány, és ha nem is szólalnak meg más nyelven a hivatalokban, mégis legalább vannak többnyelvű táblák.

Finnország. Abból kiindulva, hogy a svéd nyelv ugyanannyira hivatalos, mint a finn, használatának joga fennáll úgy az állami, mint a helyi hatóságok előtt. A jog terjedelme viszont az adott település vagy körzet nyelvi státuszától függ, ezt pedig az 1922-es keltezésű nyelvtörvény szabályozza. A törvény az alkotmányos kétnyelvűségi elv legfontosabb leképezése, többször fogunk rá hivatkozni. A települések nyelvi státuszáról a következő alcímben lesz szó, de már itt fontosnak tartjuk megemlíteni, hogy a jelenlegi nyelvi státuszrendszert a finn alkotmány 50. cikkelyének 3. bekezdése védelmezi: amennyiben megváltoztatnák a közigazgatási egységek határait, arra kell törekedjenek, hogy a közigazgatási egységek egynyelvűek - akár finn, akár svéd nyelvűek - legyenek, vagy a második nyelvet beszélő csoport a lehető legkisebb legyen.

Ugyanezt a garanciát vállalta Románia is a Keretegyezmény aláírásával: a közigazgatási határokat nem szabad oly módon változtatni, hogy az kedvezőtlen hatással legyen a kisebbségi csoport etnikai arányaira nézve. Romániában az európai regionalizációs folyamatból kifejezetten nyertesként jönne ki a magyar kisebbség, hiszen a három magyar többségű megye (Maros, Hargita, Kovászna), tehát a történelmi Székelyföld hozzávetőlegesen egy régióba kerülne.⁴²

Közigazgatási egységek nyelvi státusza

Románia. Ha egy nemzeti kisebbség számaránya meghaladja a 20%-ot egy közigazgatási egységben, a hatóságok kötelesek kétnyelvű/többynyelvű helységektáblák elhelyezésére és a közintézmények névtábláit hasonló módon feliratozni. Ezen kívül a közérdekű hirdetések is kötelesek az adott kisebbségi nyelven is kifüggeszteni.⁴³ Aránytól függetlenül az első hely mindig a román feliratot illeti meg. A kisebbségi nyelvű feliratok csupán informatív és nem hivatalos megnevezés jellegét öltik, ezért a hatóság sem használhatja hivatalos írásban a megnevezéseket, de azonos színnel és betűmérettel írandók. Továbbá gondot jelent, hogy nem a kormány, hanem a helyi önkormányzat hatáskörébe tartozik a döntés, ami politikai önkénynek ad helyet – akár a törvény betűjével szemben. Természetesen van ellenpélda is (pl. Aranyosgyéres, Medgyes), ahol a 20% alatti arány dacára többynyelvű táblát helyeztek el, de ezeken a településeken sincs garancia arra, hogy ott maradnak, hiszen politikai játszma tárgya a tanácsüléseken, sőt, a prefektus és a bíróság elé is jutott több esetben. A **gyakorlat** is azt mutatja, hogy a kétnyelvű táblákat nem minden önkormányzat tartja be, ki sem teszük vagy egyetlen tanácshatározattal lecserélik.

Magyar szempontból számokban ez azt jelenti, hogy a törvény ugyan előírja a kétnyelvűséget 423 településen (magyarság 86%), ebből 354 tartja be (települések 83,7%, magyarság 78%), 39 törvénytelenül egynyelvű (települések 9,2%, magyarság 6,4%), 30-ról nincs információ (7,1%), 1366-ot (magyarok 13,5% él ilyen helyen) pedig nem kötelez a törvény. Az intézmények mindössze kétharmadánál van kétnyelvű felirat. A közszolgálatok, valamint a rendőrség épületein még ennél is alacsonyabb a ráta: 15-18% között mozog.⁴⁴ Problémát jelent az is, hogy az utcaneveket a települések nagy többségében nem írják ki a második nyelven.

Finnország. Települések.⁴⁵ Egy település lehet finn egynyelvű, svéd egynyelvű, finn többségű kétnyelvű vagy svéd többségű kétnyelvű. A települések nyelvi státuszát minden tíz évben a kormány határozza meg (5. (1)) a következő szabály alapján: egy település akkor kétnyelvű, ha a lakosság több mint 8%-a, de legalább 3.000 lakos a másik nyelvet beszéli, és akkor válik egynyelvűvé, ha a másik nyelvet beszélő lakosok aránya 6% alá, vagy számuk 3.000 alá csökken.⁴⁶ (5. (2)) Egy kétnyelvű település többségi nyelve a lakosok többsége által beszélt nyelv, és ez szerepel elsőként a helység-, utca- és intézménytáblákon. A kormány - miután kikérte az érintett

⁴² Legalábbis az RMDSz 2010-es parlamenti javaslata alapján, ami már átment a Szenátuson.

⁴³ Román közigazgatási alaptörvény 76. cikkelyének 4. bekezdése

⁴⁴ Adatok forrása: Horváth István – Tóador Erika Mária (szerk.): *O evaluare a politicilor de producere a bilingvismului, Studii elaborate pe baza prezentărilor din cadrul conferinței de la Miercurea-Ciuc, 12-13 iunie 2008*, Limes – ISPMN, Cluj-Napoca 2008., p. 32

⁴⁵ a zárójelkben kurzívval jelzett cikkelyek a finn nyelvtörvényből vannak

⁴⁶ Pl. Turku/Abo város svéd lakossága a teljes lakosság 5,1%-át teszi ki, de meghaladja a 3.000-et.

település véleményét - kétnyelvűvé nyilváníthatja a települést akkor is, ha az egynyelvűség feltételei állnak fenn. (5 (2))

Körzetek (megyék). A körzet (megye) nyelvi státuszát a hozzá tartozó települések határozzák meg. Egy közigazgatási körzet akkor egynyelvű, ha az összes hozzá tartozó település nyelve ugyanaz. Ha nem egynyelvű a körzet, akkor bonyolult szabályok határozzák meg az állami közigazgatási körzet nyelvi státuszát, amelyet kaméleon-szabályként szoktak emlegetni, ugyanis mindig annak a településnek a nyelvi státuszához igazodik, ahonnan az ügy érkezik.⁴⁷

Åland megye (tartomány) és települései örök érvénnyel svéd egynyelvűek, amit az ålandi önkormányzatról szóló törvény garantál.

Az etnikai arány és a nyelvi státusz megőrzésének ålandi **garanciája** a regionális állampolgárság, ami előfeltétele annak, hogy valaki válasszon vagy választható legyen, hogy telektulajdonos vagy bérlő legyen, hogy állandó foglalkozást űzzön az Åland- szigeteken. Az autonómiatörvény rendelkezései szerint az a 18 év alatti személy telepedhet le Ålandon, akinek legalább egyik szülője rendelkezik ilyen állampolgársággal. Más finn állampolgár legalább öt év ott tartózkodás után kérvényezheti a regionális állampolgárságot, és be kell bizonyítania, hogy megfelelően beszéli a svéd nyelvet.

Kiemelnénk tehát azon különbségeket, amelyek a finn modellt kedvezőbbé teszik: a finntól eltérően, a román modell nem állapít meg egy számbeli küszöböt a százalékos mellett, amely ráadásul jóval magasabb; a nyelvi státusz felől nem a kormány, hanem a helyi önkormányzat dönt; a 20% alatti kisebbségi arány esetére nincs egyértelműen szabályozva a többnyelvű táblaállítás lehetősége; a megyék nyelvi státusza sincs egyértelműen szabályozva, hiányzik a kaméleon-szabály; aránytól függetlenül a többnyelvű feliratozás sorrendje mindig ugyanaz; a kisebbségi nyelvi elnevezések hivatalosan nem használhatóak; nem kötelezi az utcanevek és más topográfiai jelzetek kisebbségi nyelven való feliratozását⁴⁸; végül, a tömbmagyar Székelyföldnek nincs Ålandhoz hasonló speciális nyelvi státusza.

Nyelvhasználat az eljárásban

Románia. Azokban a területi egységekben, ahol a 20%-os lakossági küszöböt meghaladja egy bizonyos nemzeti kisebbséghez tartozó személyek száma, a helyi közigazgatási hatóságoknak

⁴⁷ „A Finnországi Svéd Parlament (Finlands svenska folkting) jobban szeretné a régebbi rendszer visszaállítását, amelyben a megyét kétnyelvűként határozták meg, ha a területén legalább egy település kétnyelvű vagy kisebbségi egynyelvű volt.” (Horn, Frank *op.cit.* p. 7)

⁴⁸ Így megtörténhet az, hogy egyes tömbmagyar kisvárosoknál (például Székelyudvarhely 35.000) lélekszámban nagyobb magyar közösség mint a kolozsvári (60.000 fő) nem örvend kétnyelvű táblának, mert a 20%-os átalány alatt van.

biztosítaniuk kell a szerveikkel, az alárendelt közintézményekkel és a dekoncentrált közszolgálatokkal a kisebbségi nyelven való szóbeli és írásbeli kommunikációt. (*közig.tv. 76 (2), 19*) A közigazgatási alaptörvény előírja az egyéni határozatok kisebbségi nyelven való közlését, de ezek csupán jogi erőt nélkülöző fordítások (emiat pedig a minőségük is gyengébb) – kiadásukért a jegyző felel és ugyanazon határidők vonatkoznak, mint a román nyelvű közlésre. (*uo. 50. cikkely*) Házasságkötést is le lehet bonyolítani kisebbségi nyelven, amennyiben (!) az anyakönyvvezető ismeri az illető nyelvet. Ettől függetlenül a boldogító igent ki lehet mondani az adott nyelven. Volt már példa viszont arra, hogy az anyakönyvvezető emiat érvénytelennek nyilvánította a házasságot. A polgári állapotot igazoló okiratokat viszont minden esetben csak román nyelven állítják ki.⁴⁹

A kisebbségi nyelven folyó kommunikáció törvény szerinti **garanciája**, hogy: a közönségszolgálatban dolgozók egy része (nem hánýada!) az illető kisebbség nyelvét is ismernie kell.⁵⁰ Ugyanez vonatkozik a rendőrségre (csendőrségre, tűzoltóságra már nem!).⁵¹

Hiába van több helyen is biztosítva a jog, a **gyakorlatban** megmutatkozik a magyar ajkú hivatalnokok szaknyelvi képzetlensége, a román ajkúak elhanyagolható része ismeri a magyar nyelvet⁵² (magyar ajkúak hiányának, az adminisztráció gondatlan versenyhirdetésének vagy a politikai szándék hiányának betudható), a hatóságok nem vállalják a magyar nyelvezet promoválását a polgárok közt, illetve oktatását az alkalmazottak számára. Alkalmazáskor a román hivatalnokok nyelvtudását rendszerint nem ellenőrzik, erre sincs törvényi szabályozás.⁵³ A törvényekben ugyanakkor sehol sem találunk szankciót vagy petíciós lehetőséget, és csupán a közelmúltban kezdeményezték a tömbmagyar önkormányzatok a kétnyelvű úrlapok, típusnyomtatványok bevezetését, ami ugye az írásbeli értekezés alapköve.

Az adatok azt mutatják, hogy a magyarok lakta települések 70%-a, a teljes magyar népesség 75%-a részesül az önkormányzati hivatalok magyar nyelvhasználatának biztosításában. Ahol viszont a magyarság csupán 20-40% között mozog, jobbára az alkalmazás elmaradt.⁵⁴ A kötelezett polgármesteri hivatalok 10%-ban még mindig nincs lehetőség magyarul megszólalni. Az anyakönyvvezető előtti nyelvhasználat adatai: 74,95%-nek van joga, míg 66,96%-nak van biztosítva.⁵⁵

Egy jelentés csupán az idő kérdésének tudja be a hiányt, arra hivatkozva, hogy a román bürokrácia

⁴⁹ 2001. évi 1.206 sz. kormányhatározat 9. cikkelye

⁵⁰ A köztisztviselők jogállásáról szóló 188/1999 sz. törvény 108. cikkelye és 215/2001 sz. tv. 76. cikkely (3)

⁵¹ A rendőrök jogállásáról szóló 360/2002 sz. törvény 79. cikkelye

⁵² Cholnoky Győző: *Romániai magyar nyelvű közigazgatás és közigazgatási nyelvhasználat*. Kisebbségkutatás 2008 (17) 1. sz. p. 202

⁵³ Nádor Orsolya – Szarka László (szerk.) *op.cit.* p. 134

⁵⁴ Horváth István *idem* p. 32-33

⁵⁵ Horváth István – Raț, Ramona – Vitos Katalin: *Aplicarea legislației cu privire la drepturile minorităților naționale în România. Drepturi lingvistice în administrația publică locală*, Centrul de Cercetare al Relațiilor Interetnice, Cluj-Napoca 2006. p. 106, 111

*még hozzá kell szokjon a többnyelvűséghez, az 60 éven át tartó román nyelvi monopólium után.*⁵⁶

Finnország. A finn vagy a svéd nyelv hivatalos használatában a személyi elv és a területi elv is alkalmazandó.⁵⁷ A személyi elvet különösen az állami hatóságok előtti eljárásban, míg a területi elvet főképp a helyi hatóságok előtti eljárásokban alkalmazzák. Általános garanciát képez a nyelvtörvény 23. és 36. cikkelye, amely a hatóságokra bízta a többnyelvű kommunikáció biztosítását és minden hatóság önfegyelmet gyakorol. Ráadásul az igazságügyi minisztérium hivatalból is felléphet a rendellenességek ellen, valamint a kormány, mandátuma végén köteles jelentést tenni a parlament felé ez irányú intézkedéseiről.⁵⁸

Települések. Egynyelvű településen a hatóságok előtt a település nyelvét kell használni. Egy svéd az anyanyelvét svéd egynyelvű és kétnyelvű településeken feltétel nélkül használhatja. Ez az elv megfelelően érvényes a finn anyanyelvűek esetében is. A kérelmezőnek viszont jogában áll azon a nyelven választ kapnia, amelyik nyelven a hatóságokhoz fordult.

Állami (területi és központi) szervek. A nyelvtörvény 10. és 11. cikkelye szerint minden finn állampolgár használhatja anyanyelvét - vagyis a finn vagy a svéd nyelvet - ügyfélként vagy ha meghallgatást kér, az állami szervek előtt. Tehát egy svéd anyanyelvű személy az ország bármely részén kérheti, hogy svéd nyelven hallgassák ki, valamint egy finn ugyanezt igényelheti akár az Åland-szigeteken is, ennek speciális nyelvi státusza ellenére.

Minden más esetben a már említett „kaméleon-szabálynak”⁵⁹ megfelelően kell a körzeti hatóságokhoz fordulni, azaz annak a településnek a nyelvén, ahonnan az ügy érkezik. Tehát egy svéd anyanyelvű csak akkor használhatja a svéd nyelvet az állami közigazgatási körzet hatósága előtt, ha ügye egy svéd egynyelvű vagy kétnyelvű településről származik. Ha finn egynyelvű helyről, de svédül érkezik a beadvány, a hatóságoknak gondoskodniuk kell lefordításáról, ám ennek költségei a beadványozót terhelik.

Ha a körzet egynyelvű, a beadványozó a körzet hivatalos nyelvén kapja a választ, és természetesen anyanyelvén, ha a körzet kétnyelvű.

Gyakorlatban a kaméleon-szabályt bonyolultnak és végrehajthatatlannak tartják. Közülük a Finnországi Svéd Parlament (Finlands Svenska Folkting) jobb szeretné a régebbi rendszer visszaállítását, amelyben a megyét kétnyelvűként határozták meg, amennyiben a területén lévő legalább egy település kétnyelvű vagy kisebbségi egynyelvű volt.⁶⁰

⁵⁶ Benedikter, Thomas (szerk.) *op.cit.* p. 77

⁵⁷ A jogot egyrészt a személy anyanyelve, másrészt a közigazgatási egység hivatalos nyelve határozhatja meg.

⁵⁸ *Finn nyelvtörvény 37. cikkelye*

⁵⁹ Horn, Frank *op.cit.* p. 6

⁶⁰ Horn, Frank *op.cit.* p. 7

Állami garancia. Külön törvény szól a köztisztviselők nyelvtudási követelményeiről.⁶¹ Felsőfokú végzettséget igénylő állás betöltéséhez teljes mértékben birtokolni kell a közigazgatási körzet nyelvét. Ha a körzet kétnyelvű, a köztisztviselőnek bizonyítania kell a másik nyelvben való szóbeli és írásbeli tudását. Amennyiben a körzet egynyelvű, a köztisztviselőnek csak értenie kell a másik nyelvet. (6.(1) cikkely) Ugyanakkor a hatóságok a maguk részéről kötelesek a nyelvtörvénynek megfelelően biztosítani a személyzet kellő nyelvtudását, pl. nyelvtanfolyam szervezése (2.cikkely), illetve a toborzás során végzett nyelvpróba által⁶² (3.cikkely). A kormánynak lehetősége van kivételes esetben és speciális indoklással felmenteni bizonyos funkciókat az általános nyelvi követelmények alól. (6 (3) és 9) **Gyakorlat.** A svéd anyanyelvűek azt kifogásolják, hogy a hatóságok nem képesek megfelelni a nyelvtudási követelményeknek.⁶³ Ráadásul a 2004-2006 között kiképzett rendőröket felmentették az alapszintű svéd nyelvtudás alól is, az amúgy sem fényes rendőrségi helyzet dacára.⁶⁴

Közszolgáltató társaságok. A finn nyelvtörvény 24. cikkelye biztosítja azon közszolgáltatások kétnyelvűségét, amelyben az állam vagy valamely helyi kétnyelvű vagy svéd egynyelvű önkormányzat részvényes. A közszolgáltatók - mint például a telekommunikáció és posta vagy a vasutak és légforgalom - privatizációja felvetette a svéd nyelvű szolgáltatások biztosításának kérdését. Ezért további garanciát vezettek be: a 25. cikkely értelmében az a vállalat vagy közszolgáltató társaság, amelyet az állam ruházott fel vagy az államtól vett át közjogi feladatot, köteles szolgáltatásait finn és svéd nyelven nyújtani. A módosítás negatív feltétele, hogy ez ne jelentsen szükségtelen vagy indokolatlan megterhelést a vállalat számára, amely kivétel máris relativizálja a köteleességet.

A román jogban ugyan van megfelelője a rendelkezésnek, ez csak helyi szintre és az állami tulajdonban levő közszolgáltatókra vonatkozik, és nincsenek adataink a végrehajtás teljesítéséről.

Következzenek tehát a finn példa elméleti előnyei: nemcsak helyi a közigazgatási egységekkel, hanem a központi hatalom területi képviselőivel, sőt az országos szervekkel való kapcsolatban is használható a második nyelv (legalább szóban); követi az etnikai arányosság elvét – a közszolgáltatásban dolgozók meghatározott hányada kell ismerje a kisebbségi nyelvet; köztisztviselők és rendőrök nyelvtudásának ellenőrzése és oktatása; anyakönyvvezető mint közszolgáltatásban alkalmazott személy feltétel nélküli nyelvtudása; az okiratok kétnyelvűsége; a fordítások

⁶¹ A köztisztviselők nyelvtudásáról szóló 424/2003 sz. törvény

⁶² Maga az oktatási minisztérium szervezi, felügyeli a nyelvi vizsgákat, és az okleveleket is ő adja ki - 10,11.cikkely -, de felmutatható egyetemi vagy más elismert oklevél - 13.cikkely.

⁶³ *Ibidem*

⁶⁴ A Finlandssvensk Samling (finnországi svéd egyesület) jelentése Finnországról az Európa Tanácshoz, a Keretegyezményben vállaltak teljesítéséről, 2005, p.4.

hivatalossága; az önkormányzatok felelősséggel tartoznak ez irányú kötelezettségeik végrehajtásáért, amit maga az állam ellenőriz; végül, a nyelvi kritérium elsődlegessége a nemzeti hovatartozással szemben a lakosság nyilvántartásában. A finn példában ugyanazt a hiányosságot rója fel egy jelentés a törvényhozó számlájára, mint a román esetben: nincs se pénzbeli szankció a nyelvtudást illető mulasztásért, se petíciós lehetőség az ombudsmanhoz.⁶⁵

A kisebbségi nyelv mint belső nyelv⁶⁶

Romániában szabad a nyelvhasználat (de fakultatív!) a helyi és megyei tanácsüléseken, ahol a kisebbségi tanácsosok száma legalább egyötödöt képez, de a tanács dönti el az ülés nyelvét. A tolmácsról a polgármester gondoskodik, de a hivatalos iratokat (a jegyzőkönyveket, javaslatokat beleértve) csak román nyelven lehet megszerkeszteni.⁶⁷ Ennek némileg ellentmond az a rendelkezés miszerint az egyéni és normatív határozatokat kisebbségi nyelvre is le kell fordítani a 20%-ot meghaladó kisebbségi lakosságnak.

Jelzett problémák: a fordítások gyenge minősége (pénzügyi hiányra hivatkozva a tanácsosok végzik az üléseken a tolmács munkáját, a kis létszámú közönségszolgálatlal megbízott alkalmazott fordít a szakfordítók helyett). Az üléseken gyakorlati (tanácsülés elhúzódása), célszerűségi (kötelezően román nyelvű okiratok), pénzügyi (tolmács) okokra hivatkozva lemondanak a tanácsosok anyanyelvhasználati jogukról.⁶⁸

Az önkormányzatok egymás közti, valamint az állami hatóságokkal való kommunikációja kizárólag román nyelven történhet, ami két magyar többségű egység és hatósága esetében eléggé abszurd helyzetet eredményez.

A svéd, mint belső nyelv⁶⁹ használatát elsősorban a körzet/település nyelvi státusza határozza meg. Egynyelvű egységekben a belső nyelv természetesen a körzet nyelve. Kétnyelvű egységek esetében az a fakultatív szabály, hogy a hatóság a többségi nyelvet használja, (26.cikkely) de biztosított a tolmács a másik nyelven felszólalók számára (28.cikkely), valamint a jegyzőkönyvek és az ülés meghívói is két nyelven íródnak. (29.cikkely) Az állami területi szervek köztisztviselői a vegyes státuszú körzetekben belső tanácskozásaik során a finn és a svéd nyelvet is használhatják. (28.cikkely) A választott nyelvtől eltérő anyanyelvű köztisztviselőknek joguk van a tolmáchoz. Az állami hatóságok egymás közt finn nyelven értekeznek, kivéve a svéd egynyelvű körzetekkel való

⁶⁵ *ibidem* p.1

⁶⁶ A belső hivatalos nyelv az államigazgatáson belül - pl. az üléseken és az ülésekről készült jegyzőkönyveknél - használt nyelv. Belső nyelv a hatóságok egymás között használt nyelve is.

⁶⁷ *Román közigazgatási alaptörvény 42.cikkely, 2. bekezdés*

⁶⁸ Bogdán – Mohácsék *op.cit.* p. 66

⁶⁹ *Finn nyelvtörvény 6. fejezete*

kapcsolatban, illetve ha svéd nyelv használata ajánlott (27.cikkely). Az állami és a helyi hatóság/oktatási intézmények közti értekezés nyelve az utóbbi hivatalos vagy – kétnyelvű esetben – többségi nyelve. *Az Åland-szigetek hatóságai Finnország összes hatóságához fordulhatnak svéd nyelven, az ålandi önkormányzati törvény értelmében.*

Központi szinten, a kormánynak a Parlamenthez benyújtott törvénytervezeteit finn és svéd nyelven kell megszövegezni⁷⁰. A parlamenti ülészak alatt a svéd és a finn nyelvet egyaránt használni lehet (alk. 51. cikkely). Ennek ellenére a svéd népcsoporthoz tartozó képviselők ritkán használják anyanyelvüket.⁷¹ A parlamenti bizottsági jelentések és nyilatkozatok teljes szövegét finnül, összefoglalóját svédül meg kell szövegezni. Ha a tárgy elsősorban a svéd lakosságra vagy Ålandra nézve fontos, a teljes szöveg svédül, míg az összefoglaló finnül jelenik meg.⁷² A parlamenti jegyzőkönyveket az ott elhangzott beszédek eredeti nyelvén kell kiadni.

Kedvezőbb hatásuk miatt kiemeljük a következő finn rendelkezéseket: a területi és a személyi elv egyaránt érvényesül a szabad nyelvhasználatban; jog a kétirányú tolmácsoláshoz minden körülmények közt; a törvény által előírt belső nyelv néhol fakultatív jellege; nincs nyelvi arányküszöbhez kötve a belső nyelv kiválasztása; két kisebbségi többségű település szabad nyelvválasztása; a tanács-/parlamenti/hatóságok közti ülések kapcsán készült dokumentumok kétnyelvűsége; Åland speciális helyzete.

Hivatalos közlemények, közérdekű hirdetések

Romániában kötelező a helyi és megyei tanácsulések napirendjének, normatív jellegű határozatainak, valamint az egyéni határozatok kisebbségi nyelven való közlése⁷³ – kiadásukért felel a titkár, ugyanazon határidők vonatkoznak, mint a román nyelvű közlésre. (közig.tv.50. cikkely) A hatóságok kötelesek a közérdekű hirdetések kisebbségi nyelven való kifüggesztésére (uo. 76. (4)) és a kisebbségi nyelvet használniuk kell az általuk szervezett hivatalos rendezvényeken. A gyakorlat viszont azt mutatja, hogy szimbolikus gesztusként sem fordul elő, hogy román anyanyelvű hivatalnok magyarul szólaljon meg.⁷⁴ A rendezvények kétnyelvű konferálása kialakulóban van, és eleve magyar nemzetiségű felszólalókat kérnek fel erre.

Mintha egyenesen a kedvező rendelkezések ellensúlyozására írná elő a nyelvtörvény az idegen nyelvű közérdekű felirat legalább ugyanakkora méretben való román nyelvű feltüntetését vagy a szóban közölt közérdekű információ szimultán fordítását a hivatalos nyelvre. (1.(2),6.cikkely) Ez

⁷⁰ Finn nyelvtörvény 31. (1)

⁷¹ Horn, Frank *op.cit.* p. 7

⁷² Finn nyelvtörvény 31. (2) és (3)

⁷³ Román közigazgatási alaptörvény 39. (7) és 94. (8)

fölösleges megterhelést jelent azokban az esetekben, amikor a célközönség kizárólag a kisebbség vagy a rendezvény nyelve eleve kisebbségi.

A közérdekű hirdetésekben való kötelező kisebbségi nyelvhasználat gyakorlati adatai: 74,95%-nek van joga, míg 69,87%-nak van biztosítva.⁷⁵

Finnország.⁷⁶ A kétnyelvű településeken és az állami közigazgatási körzetekben a hivatalos kétnyelvűség elvét alkalmazzák. Eszerint azokat a közleményeket és hirdetményeket, amelyeket az egész lakosságnak szántak, mindkét nyelven meg kell fogalmazni. Ha a célközönség csak az egyik nyelvi csoport, akkor értelmét veszti a szabály, így nem is kötelező. Viszont a mindennemű jelzőtáblákra igenis vonatkozik, kivéve amelyeket nemzetközi szabványnak kell megfeleltetni. A kétnyelvű településeken az információkat először a helyi többségi nyelven, majd a kisebbségi nyelven közlik. A magánüzletek tulajdonosai az általuk választott nyelven hirdethetnek, a legtöbb hirdetés azonban finn nyelvű, viszont a forgalmazók kötelesek a kétnyelvű körzetekben svédül is, az egynyelvű körzetekben pedig legalább a helyi nyelven címkézni.⁷⁷

Az álandi autonómiatörvény előírja, hogy a kereskedelmi termékek és szolgáltatások tájékoztatói "lehetőleg svéd nyelvűek" legyenek. Ezt a rendelkezést megengedő jellege miatt nem mindig alkalmazzák a Finnország szárazföldi részéből érkezett termékek esetében, és ezt sérelmezik is az álandi fogyasztók.⁷⁸

Habár hasonló rendelkezéseket olvashattunk, marad hely néhány megjegyzésnek: amíg a román nyelvű közlés minden esetben kötelező, addig a finn modell a célszerűség kedvéért engedékenyebb: csak akkor követeli meg a másik nyelven való közlést, ha a teljes lakosságra nézve közérdekű információról van szó. Továbbá jelentős különbségnek számít a település nyelvi státusza szerinti berendezkedés, illetve a magánüzletek irán tanúsított liberalizmus. Meglepő viszont az álandi rend engedékenysége.

Lehetőségek és korlátok

A nyelvi jogok összehasonlításából már pontonként kiemeltük a fő, kisebbségi szempontból kedvezőbb finn rendelkezéseket, ezért nem fogjuk ide, a romániai magyarokra alkalmazva, „lehetőségek” cím alatt újra felsorolni őket. Ráadásul megfogadtuk Frank Horn tanácsát: „a

⁷⁴ Nádor – Szarka (szerk.) *op.cit.* p. 134

⁷⁵ Horváth István és mások *idem*, p. 112

⁷⁶ Finn nyelvtörvény 32,33. cikkelye

⁷⁷ Finn nyelvtörvény 34. cikkelye

⁷⁸ Horn, Frank *op.cit.* p. 14

*finnországi modell inspirálhatja azokat, akik megoldásokat keresnek a kisebbségi kérdésre, bár valószínűleg módosítások nélkül sehol máshol nem alkalmazható. Annak idején Finnország sem fogadta el a svájci kantonok mintáját, hanem arra törekedett, hogy saját megoldást találjon.*⁷⁹

Ugyanezt hangsúlyozza ki Albert Reiterer: „nem volna szabad a „finn példát” közhelyes gépiességgel előráncigálni. Ugyanakkor mégis érdemes figyelni rá mint abszolút mércére a problémamegoldásban.” A kérdés ugyanis nem akképp tevődik fel, hogy melyeket volna érdemes átültetni a román jogrendbe, hiszen elméletileg mindegyik megfelel ennek a kritériumnak. A probléma inkább úgy vetődik fel, hogy melyek megvalósulására van a közeljövőben kilátás, illetve milyen jogi korlátai vannak a „rendelkezésimpornak”.

A két rendszer közti szintkülönbség igencsak szembetűnő, és ha a nyelvi jogokat olyan szintre szeretnénk emelni Romániában, amelyet a finn modell nyújt, akkor a román törvényhozás teljesen át kell szabja az egységes kisebbségpolitikáját, és többsikú státusmodellben kell gondolkodjon. Ehhez azonban el kell fogadnia, hogy minden kisebbség külön „tál tészta”, a maga sajátos igényeivel. Kissé sarkítva azt mondhatnánk, hogy a kisebbségvédelem mechanizmusa hasonló a nyugdíjrendszeréhez – a különböző háttér miatt különböző a juttatás is. Definíció szerint diszkrimináció két helyzetben állhat fenn: ha azonos helyzetben lévőket különbözően kezelnek vagy ha különböző helyzetben lévőket azonos módon. Véleményünk szerint a román állam ez utóbbit követi el a nemzeti kisebbségek ellen, miközben az egyenlőség elvének leple mögé bújik. Hogyan is kezelhetnénk ugyanúgy egy százas/ezres/tízezres nagyságú közösséget, mint egy milliót felülit? A válaszban megtaláljuk a második problémát: a kollektivitás tagadását – a jogi alany csak a személy lehet, nem a csoport, és minden állampolgár ugyebár egyenlő a törvény előtt.

Az alapvető korlátokat tehát a legmagasabb szinten kell keresnünk – az alkotmányban. Az alkotmány kisebbségi vonatkozású cikkelyeit már érintettük, és rámutattunk arra, hogy az etnoterritorialitás és a román nyelv exkluzivitásának elve idejét múlt és mellőzi a kisebbségeket, nem ismeri el az etnikai alapú autonómiát mint a népek belső (államon belüli) önrendelkezési formáját⁸⁰, sem más kollektív jogot. Az első kettőre vonatkozó módosítási tilalom (152. cikkely) pedig egyenesen bekövezi őket. A kisebbségvédelmi fejlődés végső gátja a 6. cikkely 2. bekezdése, amely a pozitív diszkriminációt tiltja, az egyenlőség elvére hivatkozva. A cikkelyek megértéséhez abból kell kiindulnunk, hogy a román politikai elit és népesség nagy része úgy gondolja, hogy a kisebbségi jogok többletjogok, illetve az autonómia egyenesen szeparatizmus.⁸¹ A mentalitást

⁷⁹ Vö. Horn, Frank *op.cit.* p. 15, Reiterer, Albert F.: *Finnland : Eine kleine Nation und ihre Minderheitenpolitik.* Frankfurt/M, 2004. *passim*, apud Komáromi Sándor: *A finnek: nemzet és nemzetiségi politika.* Kisebbségkutatás 2004 (13) 4., p. 714

⁸⁰ Vö. Csapó József: *Autonómiák és Autonómiatörekvések,* Pro-Print, Csíkszereda 2003, p. 12; Fábíán Gyula– Ötvös Patricia: *Kisebbségi jog,* Komp-press Korunk Baráti Társaság, Kolozsvár 2003, p. 29; Eide, Asjborn: *Az állam területi integritása, kisebbségvédelem és az autonómia.* Comitatus : önkormányzati szemle, 1998. (8. évf.), 1. sz., p. 67

⁸¹ Vogel Sándor *idem* p. 18

erősíti a pozitív diszkrimináció csalóka kifejezése, félreérthetősége – privilegizált helyzetet sejtet. A legtöbb szerző viszont egyetért és több jogi norma is rögzíti, hogy a kisebbségek speciális jogai azért nincsenek biztosítva a többségi polgár számára, mert ez utóbbinak nincs szüksége rájuk. A kisebbségi személy számára – aki eleve hátrányos helyzetből indul – viszont a pozitív intézkedések életbevágóak ahhoz, hogy a többséghez viszonyított esélyegyenlőség megvalósuljon.⁸²

A magyar kisebbség speciális státuszát először alkotmányos szinten kellene rögzíteni ahhoz, hogy az erre vonatkozó alsóbb rendű normák ne legyenek alkotmányellenesek. Normális módon az alkotmánymódosítás, ami önmagában is nehézkes folyamat, oldaná a fent nevezett gátakat, de a 152. cikkely korlátozása miatt az egyetlen megoldás egy új alkotmány volna, erre pedig bizonyosan nincs kilátás a közeljövőben. Ennek tudatában kénytelenek vagyunk a rendelkezésimportot alacsonyabb szinten elképzelni, tiszteletben tartva a jelen érvényes alkotmányt.

Az alkotmánymódosítást félretéve, most pedig lássuk hogy milyen lehetőségek rejlenek a közeljövő törvényhozásában, amelyek néhány pontban legalább megközelítik a finn modellt. Egyrészt az említett európai regionalizációs terv válhat különösen a magyarság javára, hiszen a történelmi Székelyföldet fedő megyék egy fejlesztési régióba kerülnének, ami részleges gazdasági autonómiát teremt, és jó esélyt kínál a magyar regionális hivatalos nyelvvé nyilvánítására.⁸³ Másrészt a 2010-ben újra napirendre került Nemzeti Kisebbségek Statútuma (*tov.: NKS*) törvénytervezet és a 2007-ben ratifikált Kisebbségi és Regionális Nyelvek Európai Chartájában (*tov. Charta*) vállaltak alapján a következő fejlemények várhatóak:

I. elvi szinten,

- a nemzeti kisebbségek államalkotó tényezőként való elismerése (*NKS 2. cikkely*);
- a nemzeti kisebbségek átfogó definíciót kapnak: „*Nemzeti kisebbség alatt értjük azt a román állampolgárokból álló közösséget, amely Románia területén él a modern államalkotás pillanatától, számbeli kisebbséget alkot a többségi népességgel szemben, saját kultúra, nyelv vagy vallás által kifejezett etnikai identitással rendelkezik, amelyet megtartani, kifejezni és fejleszteni kíván.*” (*NKS 3. cikkely*) A meghatározás egyben alátámasztja a kollektív jogok létjogosultságát.
- a pozitív diszkrimináció (intézkedések) elfogadása (*NKS 8. cikkely, 2. bekezdés*);

II. törvény/döntéshozás szintjén,

- normatív jogi aktus nem szűkítheti vagy korlátozhatja azokat a nyelvi jogokat, melyeket a Statútum szavatol a kisebbségi személyeknek (*NKS 10. cikkely, 4. bekezdés*);

III. közigazgatási szinten,

⁸² Vö. Fábíán Gyula *op.cit.* p. 52; Myntti, Kristian *op.cit.* p. 7; Vogel *idem* p. 17; 137/2000. sz. román kormányrendelet 2. cikkelyének 4. bekezdése, az ENSZ 1992-es kisebbségjogi nyilatkozatának 8. szakasza, a Kisebbségi és Regionális Nyelvek Európai Chartája 7. cikkelyének 2. bekezdése, finn 21/2004 sz. diszkriminációellenes törvény 7. cikkelye

⁸³ Bakk Miklós: *Alkotmánymódosítás Romániában. Pro Minoritate 2009/1., p. 77*

- minden olyan intézkedés tiltása (pl. új közigazgatási egységek/határok), amely közvetlen vagy közvetett úton megváltoztathatja adott vidékek etnikai összetételét (*NKS 14. cikkely, 2. és 3. bekezdés*);
- az utcanevek kötelező többnyelvű feliratozása a 20%-ös kisebbségi küszöb felett (*NKS 31. cikkely b) pont, Charta 10. (2) g*);
- az anyakönyvi hivatalban *expressis verbis* tilos lesz a család- és keresztnév fordítása vagy más helyesírással való jegyzése, az illető személy beleegyezése nélkül (*NKS 33. cikkely 2. bekezdés*);
- az anyanyelven történő házasságkötés biztosítása (*NKS 34. cikkely, 2. bekezdés*);
- **garancia** (*Charta 10. (1)*): az állam ellenőrzi, hogy a helyi önkormányzati hatóságok a törvényben előírt módon biztosítják-e a kisebbségi nyelvi jogokat (*a*), elérhetővé tesz többnyelvű közigazgatási űrlapokat (*b*) és elismeri a kisebbségi nyelven szerkesztett közigazgatási aktusok hivatalos érvényét (*c*);

Garancia. A III. pont alkalmazásában az állam vállalja azon köztisztviselők, rendőrök, jegyzők és hivatalos fordítók megfelelő képzését, akiknek ismerniük kell a kisebbségi nyelvet is (*NKS 36. cikkely, Charta 10. (4) b*);

A központi és helyi közhatalóságok, kisebbségi kulturális és oktatási intézetek, valamint az elismert egyházak kisebbségi nyelven is kiadhatnak iratokat, bizonyítványokat, okleveleket, jegyzőkönyveket. Ezek a dokumentumok hivatalosak és érvényesek, amennyiben román nyelven is feltüntetik az adatokat. (*NKS 38. cikkely*)

A létrehozandó intézmények közül említésre méltó az **Interetnikus Kapcsolatokért felelős Hatóság**, amelynek fő célja a romániai nemzeti kisebbségek védelme (*NKS 55. (1)*). Feladatköre (*NKS 55. (5)*):

- a), b) a kisebbsége(ke)t érintő törvénytervezetek és más normatív jogi aktusok kidolgozása, illetve jóváhagyása;
- c), d) belső és nemzetközi kisebbségi jog egységes végrehajtásának ellenőrzése.

Összefoglalás

A román kisebbségvédelem fejlődése szempontjából kétségkívül ígéretes rendelkezéseket olvashattunk a fenti sorokban. Az új jogokat pedig megfelelő állami és intézményi garanciákkal látták el, ami rendkívül fontos, hiszen nélkülük fennáll annak a veszélye, hogy a jogok papíron

maradjanak. Általuk valamelyest meg is közelítené a példának tekinthető finn modellt, azonban még így is jelentős a lemaradás, hiszen az összehasonlításnál felsorolt különbségek töredéke tűnne el. Nem beszélve arról, hogy meglátásunk szerint a várható fejlemények még mindig csak a kisebbségi igények minimumát teljesítik: egy átfogó meghatározás, államalkotó csoportként való elismerés, a pozitív diszkrimináció elfogadása, az etnikai arányok stabilizálása, stb. ugyan mérföldkönek számítana a román demokráciában, mert a XX. században ismeretlen szemléletről van szó, de a kisebbségek számára alapvető és nem kiemelkedően kedvező feltételeket biztosít. Jelen esetben ez valamelyest érthető, hiszen a változás elvi szinten kell kezdődjön ahhoz, hogy a konkrét folyamatok megfeleljenek és egységes interpretációban szülessenek. Nem szabad megfélemedkeznünk arról sem, hogy csupán feltételes módon beszélünk a módosításokról. A tény, hogy az RMDSz jelenleg a kormánykoalíció tagja, még nem garancia arra, hogy a tervezetek sikeresen át is mennek a Parlamenten és a Chartában vállaltakat Románia jóhiszeműen végrehajtja. Egyelőre tehát kérdéses a „felzárkózás” és kérdéses annak időpontja is, és itt nem a törvényhozás pillanatára gondolunk. A törvényhozás önmagában egy szimbolikus aktus, egy pont a parlamenti napirenden, a gyakorlatba ültetés az igazán lényeges és hosszantartó folyamat. Ha belegondolunk, hogy a 2001. évi közigazgatási törvény kisebbségekre vonatkozó előírásait a mai napig nem hajtották végre teljes mértékben, tehát lassan tíz éve folyamatban van az alkalmazása, akkor érthető az aggodalom. Mindenesetre, a fenti rendelkezések esetleges érvénybe lépésekor fellépő következmények, hatások és az alkalmazás nyomon követése is egyértelműen jelen munka tárgyán kívül esik. Hadd maradjon ez egy jövődő kutatás tárgya, addig pedig mit is tehetünk mást, minthogy követjük a politikai színtér eseményeit, és türelmesen várunk.

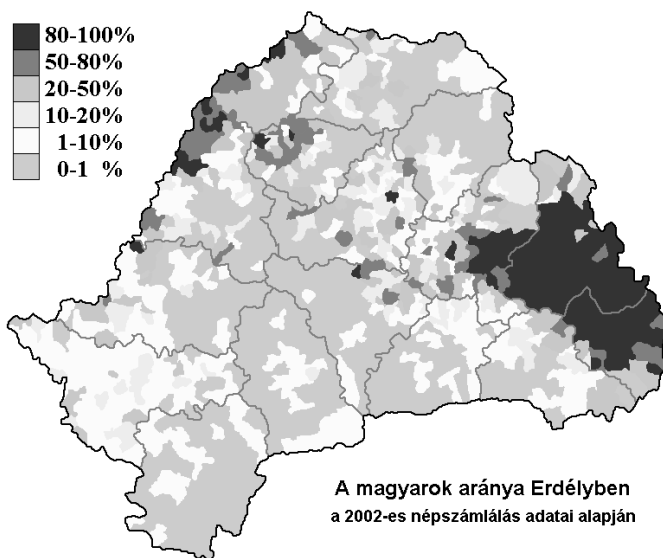
2010. április 29., Kolozsvár

Függelékek

1. táblázat: A magyar kisebbség számának alakulása Romániában⁸⁴

Évszám	Magyarok száma	Magyarok száma (%)
1930	1,423,459	10
1948	1,499,851	n.a.
1956	1,587,675	9
1966	1,619,592	8,5
1977	1,713,928	8
1992	1,624,959	7
2002	1,431,807	6,6

1. ábra⁸⁵

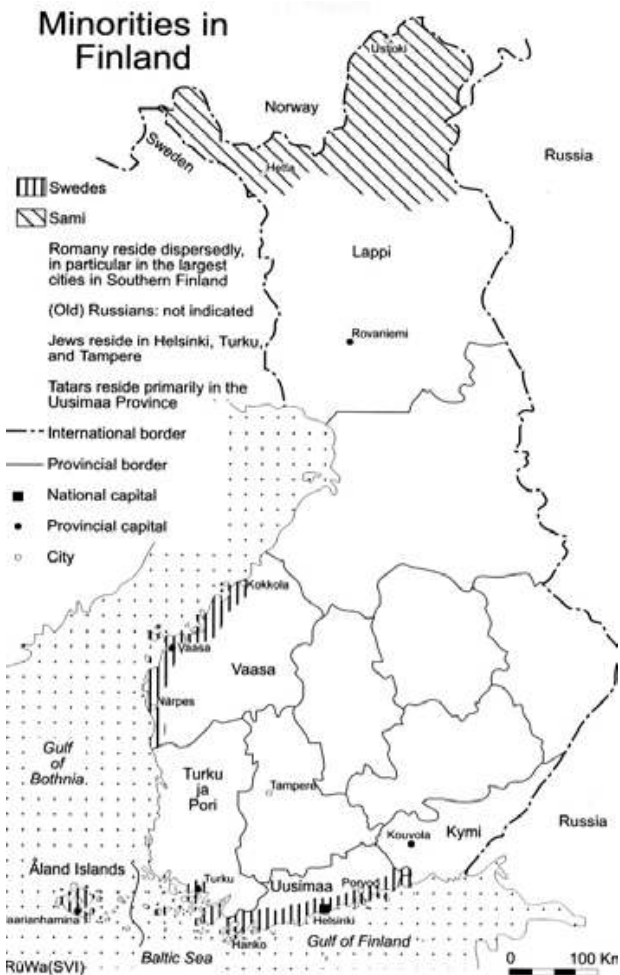
⁸⁴ Forrás: <http://www.insse.ro/cms/files/RPL2002INS/vol4/tabele/t1.pdf>

⁸⁵ Térkép forrása: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/hu/d/d8/Erdely_magyarok2002.gif

2. táblázat: A svéd kisebbség számának alakulása Finnországban⁸⁶

Év	Svédek száma	Svédek száma(%)
1920	341,000	11,0
1940	354,000	9,5
1950	348,000	8,6
1960	330,000	7,4
1970	303,400	6,6
1980	300,700	6,3
1990	294,000	5,9
2001	290,900	5,6
2008	291,100	5,44

2. ábra: A finnországi kisebbségek földrajzi elhelyezkedése

⁸⁶ Az adatok Köpf Eszter: *A finnországi svéd kisebbség helyzete*. Regio : kisebbség, politika, társadalom, 1996. (7) 1. sz. 99. oldaláról és a http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto_en.html oldalról származnak.

Felhasznált irodalom

a) Könyvek:

1. Bárdi Nándor: *Az Aland-szigetek önkormányzata*, Teleki László Alapítvány Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat, Budapest 1994.
2. Bárdi Nándor – Fedinec Csilla – Szarka László (szerk.): *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*, Gondolat - MTA Kisebbségkutató Intézet, Budapest 2008.
3. Bíró Sándor: *Kisebbségben és többségben: románok és magyarok: 1867-1940*, Pro-Print, Csíkszereda 2002.
4. Bodó Barna: *Nyelvi jogok és nyelvpolitika*, Szórvány Alapítvány, Temesvár 2007.
5. Csapó József: *Autonómiák és autonómiatörekvések*, Pro-Print, Csíkszereda 2003.
6. Dobrescu, Maria – Dobrescu, Marius – Antonian, Eduard: *Istoria minorităților naționale din România*, Editura Didactică și Pedagogică, București 2008.
7. du Nay, Alain: *Români și maghiari în vântejul istoriei*, Editura Mathias Corvinus, Buffalo-Toronto 2001.
8. Fábrián Gyula – Ötvös Patricia: *Kisebbségi jog*, Komp-press Korunk Baráti Társaság, Kolozsvár 2003.
9. Győri Szabó Róbert: *Nemzet és kisebbség, autonómia és regionalizmus Európában* (főiskolai tankönyv), Zsigmond Király Főiskola, Budapest 2004.
10. Horváth István – Tódor Erika Mária (szerk.): *O evaluare a politicilor de producere a bilingvismului, Studii elaborate pe baza prezentărilor din cadrul conferinței de la Miercurea-Ciuc, 12-13 iunie 2008*, Limes – ISPMN, Cluj-Napoca 2008.
11. Joó Rudolf: *Etnikumok és regionalizmus Nyugat-Európában*, Gondolat, Budapest 1988.
12. Jutikkala, Eino: *Finnország történelme*, Kairosz, Debrecen 2004. [ford.: Kádár György, eredeti kiadás: 2002]
13. Keményfi Róbert: *A kisebbségi tér változatai*, MTA Társadalomkutató Központ, Budapest 2004.
14. Klinge, Matti: *The Finnish Tradition – Essays on Structures and Identities in the North of Europe*, Finska Historiska Samfundet, Helsinki 1993.
15. Majtényi Balázs – Vizi Balázs: *A kisebbségi jogok nemzetközi okmányai - dokumentumgyűjtemény*, Gondolat, Budapest 2003.
16. Mitu, Sorin: *Geneza identității naționale la românii ardeleni*, Humanitas, București 1997.
17. Nádor Orsolya – Szarka László (szerk.): *Nyelvi jogok, kisebbségek, nyelvpolitika Kelet-közép-Európában*, Akadémiai Kiadó, Budapest 2003.
18. Niederhauser, Emil: *Nemzet és kisebbség : válogatott tanulmányok* [ford. Tyükeri Mercédesz, Doba Dóra, Barna Beáta], Lucidus, Budapest 2001.
19. Péntek János – Benő Attila (szerk.): *Nyelvi jogi környezet és nyelvhasználat*, Anyanyelvpolók Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár 2005.
20. *România și minoritățile. Documente*, Pro Europa, Târgu Mureș 1997.
21. Salat Levente: *Politici de integrare a minorităților naționale din România*. Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, Cluj-Napoca 2008.
22. Szarka László: *Kisebbségi léthelyzetek – közösségi alternatívák*, Lucidus, Budapest 2004.
23. Vogel Sándor: *Európai kisebbségvédelem - erdélyi nemzetiségpolitikák*, Pro-Print, Csíkszereda 2001

b) Folyóiratok, tanulmányok:

1. Bakk Miklós: *Alkotmánymódosítás Romániában*. Pro Minoritate 2009/1. 70-78.
2. Benedikter, Thomas (szerk.): *Europe's Ethnic Mosaic - A Short Guide to Minority Rights in Europe*, EUR.AC Kutatóközpont, Esperia, Trento/Lavis 2008.
3. Bogdán Andrea – Mohácsék Magdolna: *A nemzeti kisebbségek problémakörében illetékes közintézmények Romániában és a kisebbségi nyelvhasználat a közigazgatásban*. Regio 2009 (20) 2. 47-68.
4. Cholnoky Győző: *Romániai magyar nyelvű közigazgatás és közigazgatási nyelvhasználat*. Kisebbségkutatás 2008 (17) 1. sz. 202-203.
5. Eide, Asjborn: *Az állam területi integritása, kisebbségvédelem és az autonómia*. Comitatus: önkormányzati szemle 1998 (8) 1. 61-70.
6. Fodor Mihályné: *"Svédek már nem vagyunk, oroszokká nem válhatunk, legyünk hát finnek!" : Legyünk finnek! - Történeti esszék*. Klió 1993. (2), 1. sz.
7. Horn, Frank: *A kisebbségi jogok biztosítása Finnországban*. [ford.: Aáry-Tamás Lajos] Pro Minoritate 1996 (5) 2. 64-85.
8. Horváth István: *Elemzések a romániai magyarok kétnyelvűségéről* In: *Műhelytanulmányok a romániai kisebbségekről* 2008/8. sz., Institutul pentru studierea problemelor minorităților naționale (ISPMN), Cluj-Napoca 2008.
9. Horváth István – Raț, Ramona – Vitos Katalin: *Aplicarea legislației cu privire la drepturile minorităților naționale în România. Drepturi lingvistice în administrația publică locală*, Centrul de Cercetare al Relațiilor Interetnice, Cluj-Napoca 2006.
10. Komáromi Sándor: *A finnek: nemzet és nemzetiségi politika*. Kisebbségkutatás 2004 (13) 4. 714-716.
11. Köpf Eszter Mária: *A finnországi svéd kisebbség helyzete*. Regio : kisebbség, politika, társadalom 1996. (7), 1. sz., 94-116.
12. Köpf Eszter Mária: *Beszélgetés Henrik Laxszal és Christian Brandttal, a finnországi svéd kisebbség két prominens képviselőjével*. Regio: kisebbség, politika, társadalom 2000. (11) 1. sz. 43-53.
13. Latomaa, Sirkku – Nuolijarvi, Pirkko: *The Language Situation in Finland* In: Kaplan, Robert B. – Baldauf Jr., Richard B. (szerk.): *Language planning and policy*, 1. kötet, Multilingual Matters, Clevedon, Buffalo 2005., 125-233.
14. Miemois, Karl Johan – Allardt, Erik: *A Minority in Account of Both Centre and Periphery: the Swedish-Speaking Finns* In: *European Journal of Political Research* 1982 (10) 3. 265-292.
15. Muller, Jerry Z.: *Us and them. The Enduring Power of Ethnic Nationalism*, Foreign Affairs 2008, március-április, 18-34. [ford.: Varga-Kuna Bálint: *Ők és mi. Az etnikai nacionalizmus hosszan tartó ereje*. Kisebbségkutatás 2008 (17) 3. sz. 536-539.]
16. Myntti, Kristian: *The protection of persons belonging to national minorities in Finland*, The Advisory Board for International Human Rights Affairs, Turku 1991, 33 p.
17. O'Leary, Brendan: *Az etnikai konfliktusok kilenc legfontosabb megoldási mechanizmusa*. Pro Minoritate 2009/2. 47-54.
18. Várady Eszter: *Svédek Finnországban, finnek Svédországban*. Educatio, 1993. (2) 2. sz., 344-348.
19. Vogel Sándor: *A magyar kisebbség Romániában*, Magyar Külügyi Intézet, Budapest 1997.
20. Vogel Sándor: *Kisebbségek, emigráció és (kulturális) külpolitika Európában*, Teleki László Intézet Külpolitikai Tanulmányok Központja, Budapest 2003.

c) Más

- a Finlandssvensk Samling (finnországi svéd egyesület) jelentése Finnországról az Európa Tanácshoz, a Keretegyezményben vállaltak teljesítéséről, 2005, p.4., Forrás: http://www.minelres.lv/reports/finland/PDF_Finland_FSA.pdf

Felhasznált vagy említett jogi források:

I. Finnországi jogi források (angol fordításban):

1. A diszkrimináció tiltásáról szóló 21/2004 sz. törvény
Forrás: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2004/en20040021>
2. A köztisztviselők nyelvtudásáról szóló 424/2003 sz. törvény
Forrás: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2003/en20030424>
3. 423/2004 sz. nyelvtörvény
Forrás: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2003/en20030423>
4. Az állampolgárságról szóló 359/2003 sz. törvény
Forrás: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2003/en20030359>
5. Finnország 1999-ben módosított Alkotmánya
Forrás: <http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1999/en19990731.pdf>
6. A törvényhozásról és a törvények közléséről szóló 188/2000 sz. törvény
Forrás: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2000/en20000188>
7. Az alandi autonómiatörvény (144/1991)
Forrás: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1991/en19911144>

II. Romániai jogi források:

1. Románia 2003-ban módosított Alkotmánya
2. 188/1999-es számú törvény – a köztisztviselők státustörvénye
3. 215/2001-es számú közigazgatási törvény – a helyi önkormányzatok szabályozása
4. Adóeljárási törvénykönyvről szóló 92/2003. sz. kormányrendelet
5. A prefektus intézményéről szóló 340/2004-es sz. törvény
6. 500/2004-es számú nyelvtörvény
7. A rendőrök jogállásáról szóló 360/2002 sz. törvény
8. A Kisebbségi és Regionális Nyelvek Európai Chartáját ratifikáló 282/2007 sz. Törvény
9. Nemzeti kisebbségek Statútuma, törvénytervezet, 2005

III. Nemzetközi jogi források:

1. Kisebbségi és Regionális Nyelvek Európai Chartája
2. Európa Tanács Kisebbségvédelmi Keretegyezménye
3. 1921-es genfi Népszövetségi döntés az Åland-szigetek sorsáról
4. 1921-es kétoldalú svéd-finn egyezmény az Åland-szigetek autonómiájáról

Megj.: a honlapok letöltési ideje (cache): 2010. ápr. 30.